

A – Evoluția și activitatea Curții de Justiție în 2008

de Vassilios Skouris, președintele Curții de Justiție

Structura Raportului anual o reia pe cea din anii precedenți. Prima parte prezintă în mod sintetic activitățile Curții de Justiție a Comunităților Europene pe parcursul anului 2008. În primul rând, aceasta oferă o imagine generală asupra evoluției instituției în cursul acestui an, punând accentul pe schimbările instituționale care afectează Curtea de Justiție și pe evoluțiile referitoare la organizarea sa internă și la metodele sale de lucru (secțiunea 1). În al doilea rând, cuprinde o analiză a statisticilor în ceea ce privește evoluția volumului de lucru al instituției, precum și a duratei medii a procedurilor (secțiunea 2). Pentru a încheia, aceasta prezintă, ca în fiecare an, principalele evoluții jurisprudențiale, clasificate pe materii (secțiunea 3).

1. Faptul cel mai marcant al anului 2008 pentru Curtea de Justiție a fost inaugurarea noului său Palat, care consolidează și extinde clădirile existente. Noul Palat se caracterizează printr-un design arhitectural inovator și a fost realizat cu respectarea și în continuarea structurii Palatului inițial. Noul Palat se compune din Vechiul Palat, reconstituit pentru a adăposti sălile de ședință, din Inel, clădire de două etaje, numit astfel deoarece, în pofida formei sale dreptunghiulare, încercuiește complet Palatul și adăpostește birourile membrilor Curții, precum și pe cele ale colaboratorilor lor direcți, din două Turnuri, destinate serviciilor de traducere, și din Galerie, lung pasaj luminos care, aidoma unei liniuțe de unire arhitecturale, face legătura nu numai între vechile și noile clădiri, ci și între diferitele activități ale instituției.

Cu ocazia ședinței solemne de inaugurare a Noului Palat, la 4 decembrie 2008, în prezența Altețelor Lor Regale, Marele Duce și Marea Ducesă de Luxemburg, au rostit alocuțiuni doamna Diana Wallis, vicepreședinte al Parlamentului European, doamna Rachida Dati, ministrul justiției din Republica Franceză, domnul José Manuel Barroso, președintele Comisiei Europene, și domnul Jean-Claude Juncker, prim-ministrul Marelui Ducat al Luxemburgului.

La nivelul textelor care guvernează funcționarea instituțională, trebuie menționat că, prin modificarea Regulamentului de procedură al Curții, la 8 iulie 2008, a fost introdus TITLUL IVA, care cuprinde dispoziții ce vizează punerea în practică a procedurii de reexaminare a deciziilor Tribunalului de Primă Instanță pronunțate în recurs, prevăzută la articolul 62 din Statutul Curții. Aportul cel mai marcant al acestor noi dispoziții (articolele 123a-123e) constă în crearea unei camere speciale a cărei sarcină este de a decide, la propunerea primului avocat general, dacă este cazul să se reexamineze o decizie a Tribunalului de Primă Instanță. Această cameră este compusă din președintele Curții și din patru dintre președinții camerelor de cinci judecători.

2. Statisticile judiciare ale Curții pentru anul 2008 indică, pe de o parte, reducerea semnificativă a duratei procedurilor preliminare în raport cu anii precedenți și, pe de altă parte, o tendință continuă de creștere a volumului contenciosului.

Astfel, Curtea a soluționat 495 de cauze în anul 2008 (cifră netă, ținând cont de reuniri). Dintre aceste cauze, 333 au făcut obiectul unei hotărâri și 161 au condus la pronunțarea unei ordonanțe. Numărul de hotărâri și de ordonanțe pronunțate este mai scăzut decât cel din anul precedent (379 de hotărâri și 172 de ordonanțe). Cu toate acestea, se impune a sublinia că numărul de cauze preliminare soluționate în 2008 (238 de cauze, cifră netă, 301 de cauze, cifră brută) este net mai ridicat decât în 2007 (218 cauze, cifră netă, 235 de cauze, cifră brută).

Curtea a fost sesizată cu 592 de cauze noi, cifră care depășește chiar cifra din 2007, care fusese cea mai ridicată din istoria Curții¹. Cu toate acestea, numărul de cauze aflate pe rol la sfârșitul anului 2008 nu a crescut în mod considerabil (767 de cauze, cifră brută) în raport cu stocul de la sfârșitul anului 2007 (741 de cauze, cifră brută).

Pe de altă parte, în ceea ce privește durata procedurilor în anul 2008, evoluția a fost considerabilă. Astfel, în ceea ce privește trimerile preliminare, această durată a fost în medie de 16,8 luni, în timp ce în anul 2007 era de 19,3 luni, iar în anul 2006 era de 19,8 luni. O analiză comparativă a întregii perioade pentru care Curtea dispune de date fiabile arată că durata medie de judecare a cauzelor având ca obiect pronunțarea unei hotărâri preliminare a atins cel mai scăzut nivel în anul 2008. În ceea ce privește acțiunile directe și recursurile, durata medie de judecare a fost de 16,9 luni și, respectiv, de 18,4 luni (18,2 luni și, respectiv, 17,8 luni în anul 2007).

Pe lângă reformele aplicate metodelor sale de lucru lansate în ultimii ani, îmbunătățirea eficacității instituției noastre în soluționarea cauzelor se explică și prin utilizarea mai largă a diferitelor instrumente procedurale de care dispune pentru accelerarea judecării anumitor cauze, în special procedura preliminară de urgență, judecarea cu prioritate, procedura accelerată, procedura simplificată și posibilitatea de judecare a cauzei fără concluziile avocatului general.

Anul acesta s-a solicitat aplicarea procedurii preliminare de urgență în șase cauze, iar camera desemnată a considerat că erau întrunite condițiile impuse la articolul 104b din Regulamentul de procedură în trei dintre acestea. Aceste noi dispoziții referitoare la procedura preliminară de urgență au oferit Curții posibilitatea de a soluționa în 2008 aceste cauze, în medie, într-un termen de 2,1 luni.

Aplicarea procedurii accelerate a fost solicitată în opt situații, dar condițiile impuse de Regulamentul de procedură nu erau îndeplinite decât în două cauze, care au fost soluționate într-un termen, în medie, de 4,5 luni. Potrivit unei practici stabilite în anul 2004, cererile de procedură accelerată sunt admise sau respinse pe cale de ordonanță motivată a președintelui Curții. Pe de altă parte, a fost acordat tratament prioritar unei cauze.

În plus, Curtea a continuat să folosească procedura simplificată prevăzută la articolul 104 alineatul (3) din Regulamentul de procedură pentru a răspunde anumitor întrebări adresate cu titlu preliminar. Astfel, în total, 39 de cauze au fost soluționate prin ordonanță în temeiul acestei dispoziții, ceea ce reprezintă dublul în raport cu anul 2007.

¹ Cu excepția celor 1 324 de cauze introduse în anul 1979. Această cifră neobișnuit de ridicată se explică prin introducerea unui mare număr de acțiuni în anulare având același obiect.

În sfârșit, Curtea a folosit frecvent posibilitatea oferită de articolul 20 din Statut, de a judeca fără concluziile avocatului general în situația în care cauza nu pune o problemă nouă de drept. Menționăm astfel faptul că aproximativ 41 % din hotărârile pronunțate în anul 2008 au fost pronunțate fără concluzii (față de 43 % în 2007).

În ceea ce privește distribuția cauzelor între diferitele complete de judecată ale Curții, este de semnalat faptul că Marea Cameră a soluționat aproximativ 14 %, camerele de cinci judecători 58 %, iar camerele de trei judecători cu puțin peste 26 % din cauzele soluționate în anul 2008. În raport cu anul 2007, se constată o ușoară creștere a procentului cauzelor judecate de Marea Cameră (11 % în anul 2007) și al cauzelor judecate de camerele de cinci judecători (55 % în anul 2007), în detrimentul cauzelor judecate de camerele de trei judecători (33 % în anul 2007).

Pentru informații mai detaliate privind datele statistice ale anului judiciar 2008, cititorul este rugat să consulte punctul C al prezentului capitol.

Probleme constituționale sau instituționale

În ceea ce privește principiile esențiale în jurul cărora se realizează construcția comunitară, principiul egalității a fost, o dată în plus, foarte prezent în jurisprudența Curții.

Vom evidenția trei hotărâri care prezintă implicațiile acestuia în diferite domenii.

În cauza *Feryn* (Hotărârea din 10 iulie 2008, C-54/07), se pune problema dacă faptul că un angajator declară public că nu va angaja salariați cu o anumită origine etnică sau rasială constituie o discriminare directă la angajare, în sensul articolului 2 alineatul (2) litera (a) din Directiva 2000/43².

Curtea a considerat că aceasta era situația în speță, întrucât asemenea declarații sunt de natură să descurajeze în mod serios anumiți candidați să își depună candidaturile și, prin urmare, sunt de natură să împiedice accesul acestora la piața muncii. Existența unei astfel de discriminări directe nu presupune existența unui reclamant identificabil care să susțină că ar fi fost victima unei astfel de discriminări.

În continuare, Curtea s-a pronunțat cu privire la problema probei discriminării. Curtea a constatat că declarațiile publice în cauză sunt suficiente pentru a se prezuma, în sensul articolului 8 alineatul (1) din Directiva 2000/43, existența unei politici de angajare direct discriminatorii. Acestui angajator îi incumbă, așadar, obligația de a dovedi că nu a existat o încălcare a principiului egalității de tratament, ceea ce poate face demonstrând că practica reală de angajare a întreprinderii nu corespunde declarațiilor sale. Este apoi de competența instanței de trimitere să verifice dacă faptele reproșate sunt dovedite și să aprecieze dacă elementele prezentate în sprijinul afirmațiilor angajatorului menționat, potrivit cărora acesta nu a încălcat principiul egalității de tratament, sunt suficiente.

² Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică (JO L 180, p. 22, Ediție specială, 20/vol. 1, p. 19).

În sfârșit, Curtea s-a pronunțat în sensul că, în ceea ce privește sancțiunile potrivite în cazul unei discriminări la angajare, precum cea din speță, articolul 15 din Directiva 2000/43 impune ca, și atunci când nu există o victimă identificabilă, sancțiunile care se aplică în cazul încălcării dispozițiilor de drept intern adoptate pentru transpunerea acestei directive să fie eficiente, proporționale și să descurajeze discriminarea.

Egalitatea de tratament, din punctul de vedere al interzicerii discriminării pe motive de vârstă, a făcut obiectul cauzei *Bartsch* (Hotărârea din 23 septembrie 2008, C-427/06). În cuprinsul acesteia, Curtea a statuat că dreptul comunitar nu conține o interdicție a oricărei discriminări pe motive de vârstă a cărei aplicare trebuie garantată de instanțele statelor membre atunci când conduita eventual discriminatorie nu prezintă nicio legătură cu dreptul comunitar. O astfel de legătură nu este stabilită nici prin articolul 13 CE și nici, în cazul unui sistem profesional de pensii care exclude dreptul la pensie pentru limită de vârstă în favoarea soțului supraviețuitor cu mai mult de 15 ani mai tânăr decât fostul angajat decedat, prin Directiva 2000/78³, dinainte de expirarea termenului acordat statului membru în cauză pentru transpunerea acestei directive.

În cauza *Wood* (Hotărârea din 5 iunie 2008, C-164/07), Curtea a fost sesizată cu o întrebare preliminară având ca obiect compatibilitatea cu principiul general al nediscriminării pe motive de cetățenie sau de naționalitate a unei legislații franceze care conduce la excluderea de la primirea unei despăgubiri acordate de Fonds de garantie des victimes des actes de terrorisme et d'autres infractions a unui resortisant al Comunității Europene, care are reședința în Franța și care este tatăl unui copil de cetățenie franceză decedat în urma unei infracțiuni care nu a fost comisă pe teritoriul acestui stat, exclusiv din cauza cetățeniei sale. Curtea a considerat că dreptul comunitar se opune unei asemenea legislații.

La nivelul principiilor generale ale dreptului comunitar și al respectării acestora de către autoritățile naționale atunci când acestea pun în aplicare dreptul menționat, vom semna cauza *Heemskerk și Schaap* (Hotărârea din 25 noiembrie 2008, C-455/06), privind restituirea la export și protecția bovinelor în cursul transportului, care a permis Curții să se pronunțe asupra normei naționale privind *reformatio in peius*. Curtea a decis că dreptul comunitar nu obligă instanța națională să aplice din oficiu o dispoziție de drept comunitar atunci când o astfel de aplicare ar determina înlăturarea de către această instanță a principiului, consacrat de dreptul național relevant, al interzicerii *reformatio in peius*. Într-adevăr, o astfel de obligație ar aduce atingere nu numai principiului respectării dreptului la apărare, celui al securității juridice și celui al protecției încrederii legitime, care stau la baza interdicției menționate, ci ar expune particularul care a introdus o acțiune împotriva unui act care îi cauzează un prejudiciu riscului ca o astfel de acțiune să îl plaseze într-o poziție mai defavorabilă decât cea în care s-ar fi aflat dacă nu ar fi exercitat această acțiune.

În domeniul contenciosului aflat pe rolul instanțelor comunitare, mai multe hotărâri prezintă un interes cu totul particular. Una dintre acestea privește însăși competența instanței comunitare.

³ Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

Astfel, în cauzele reunite *Kadi și Al Barakaat International Foundation/Consiliul și Comisia* (Hotărârea din 3 septembrie 2008, C-402/05 P și C-415/05 P), deși a confirmat hotărârile atacate ale Tribunalului (Hotărârile din 21 septembrie 2005, T-315/01, Rec., p. II-3649, și T-306/01, Rec., p. II-3533) în ceea ce privește competența Consiliului de a adopta regulamentul prin care se dispune înghețarea fondurilor și a altor active economice ale persoanelor și entităților menționate în lista anexată la acest regulament⁴, adoptată în scopul punerii în aplicare, în Comunitatea Europeană, a rezoluțiilor Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, Curtea a considerat că Tribunalul a comis o eroare de drept statuând că instanțele comunitare nu au, în principiu, competența de a controla legalitatea internă a acestui regulament. Potrivit Curții, controlul validității oricărui act comunitar din perspectiva drepturilor fundamentale trebuie să fie considerat drept expresia, într-o comunitate de drept, a unei garanții constituționale care izvorăște din Tratatul CE în calitate de sistem juridic autonom căruia un acord internațional nu poate să îi aducă atingere. Controlul legalității care trebuie să fie asigurat de instanța comunitară privește actul comunitar care vizează punerea în aplicare a acordului internațional în cauză, iar nu acest acord în sine. Instanțele comunitare trebuie să asigure un control, în principiu complet, al legalității tuturor actelor comunitare din perspectiva drepturilor fundamentale, care fac parte integrantă din principiile generale ale dreptului comunitar, inclusiv a actelor comunitare care, precum regulamentul în discuție, vizează punerea în aplicare a unor rezoluții adoptate de Consiliul de Securitate.

Pe de altă parte, Curtea a considerat că, având în vedere împrejurările concrete care au determinat includerea numelui domnului Kadi și al Al Barakaat în lista persoanelor și entităților vizate prin măsura de înghețare a fondurilor, trebuia să se statueze că dreptul la apărare, în special dreptul de a fi ascultat, precum și dreptul la un control jurisdicțional efectiv al acestora nu au fost respectate în mod vădit. Sub acest aspect, Curtea a amintit că eficacitatea controlului jurisdicțional presupune că autoritatea comunitară este obligată să comunice persoanei sau entității vizate motivele pe care se întemeiază măsura în cauză, în măsura posibilului, fie în momentul în care este decisă această măsură, fie, cel puțin, cât mai repede cu putință după adoptarea acestei măsuri, pentru a le permite acestor destinatari exercitarea în termen a dreptului lor la acțiune.

Deși Curtea a anulat acest regulament al Consiliului în măsura în care îngheață fondurile domnului Kadi și ale Al Barakaat, aceasta a recunoscut că anularea acestui regulament cu efect imediat ar putea să aducă o atingere serioasă și ireversibilă eficacității măsurilor restrictive, din moment ce, în intervalul anterior eventualei sale înlocuiri, persoana și entitatea vizate ar putea lua unele măsuri pentru a evita ca măsurile de înghețare a fondurilor să poată să le mai fie aplicate, cu atât mai mult cu cât nu putea fi exclus ca, pe fond, impunerea unei astfel de măsuri în privința domnului Kadi și a Al Barakaat să se dovedească totuși justificată. Având în vedere aceste elemente, Curtea a menținut efectele regulamentului menționat pentru o perioadă care nu poate depăși trei luni începând de la data pronunțării hotărârii, pentru a permite Consiliului să remedieze încălcările constatate.

⁴ Regulamentul (CE) nr. 881/2002 al Consiliului din 27 mai 2002 de instituire a unor măsuri restrictive specifice împotriva anumitor persoane și entități care au legătură cu Osama ben Laden, cu rețeaua Al-Qaida și cu talibanii și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 467/2001 (JO L 139, p. 9, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 189).

Cauza *Masdar (UK)/Comisia* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-47/07 P) are ca obiect căile procedurale care trebuie urmate pentru a avea acces la justiția comunitară.

Această speță ar privi îmbogățirea fără justă cauză. Curtea s-a pronunțat în sensul că, potrivit principiilor comune sistemelor de drept ale statelor membre, o persoană care a suferit o pierdere care sporește patrimoniul unei alte persoane fără să existe vreun temei juridic pentru această îmbogățire are, ca regulă generală, dreptul la o restituire, până la concurența acestei pierderi, din partea persoanei îmbogățite. Acțiunea întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză, astfel cum este prevăzută în majoritatea sistemelor juridice naționale, nu conține nicio condiție privind o nelegalitate sau o culpă în conduita părții. În schimb, este esențial ca îmbogățirea fără justă cauză să fie lipsită de orice bază legală valabilă. Dat fiind că îmbogățirea fără justă cauză reprezintă un izvor al unei obligații extracontractuale comun sistemelor juridice ale statelor membre, Comunitatea nu poate evita aplicarea în privința sa a acelorași principii atunci când o persoană fizică sau juridică îi impută faptul că s-a îmbogățit fără justă cauză în detrimentul său.

Curtea a adăugat că acțiunea întemeiată pe o îmbogățire fără justă cauză nu face parte din regimul răspunderii extracontractuale în sens strict, pentru angajarea căreia este necesară întrunirea unei serii de condiții privind nelegalitatea conduitei imputate Comunității, realitatea prejudiciului și existența unei legături de cauzalitate între conduită și prejudiciul invocat. Această acțiune se distinge de acțiunile introduse în temeiul regimului menționat prin aceea că nu impune dovada unei conduite nelegale a pârâtului, și nici măcar existența unei conduite, ci numai dovada unei îmbogățiri fără bază legală valabilă a pârâtului și a unei sărăcirii a reclamantului legate de îmbogățirea menționată. Totuși, în pofida acestor caracteristici, posibilitatea de a introduce o acțiune întemeiată pe îmbogățirea fără justă cauză împotriva Comunității nu poate fi refuzată justițiabilului pentru simplul motiv că Tratatul CE nu prevede în mod expres o cale de atac pentru acest tip de acțiune. O interpretare a articolului 235 CE și a articolului 288 al doilea paragraf CE care ar exclude această posibilitate ar determina un rezultat contrar principiului protecției jurisdicționale efective, consacrat de jurisprudența Curții și reafirmat la articolul 47 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

Tocmai în acest domeniu al răspunderii extracontractuale merită o atenție cu totul specială cauzele reunite *FIAMM și FIAMM Technologies/Consiliul și Comisia* (Hotărârea din 9 septembrie 2008, C-120/06 P și C-121/06 P), care privesc problema răspunderii comunitare ca urmare a unui act normativ. Organul de soluționare a litigiilor al OMC a constatat că regimul comunitar al importurilor de banane era incompatibil cu normele OMC și a autorizat Statele Unite ale Americii să aplice o suprataxă vamală anumitor importuri provenind din Comunitate. Șase societăți stabilite în Uniunea Europeană au solicitat obligarea Comisiei și a Consiliului la repararea prejudiciului pe care l-ar fi suferit ca urmare a aplicării unor măsuri de retorsiune americane asupra exporturilor lor destinate Statelor Unite.

Curtea amintește că răspunderea Comunității ca urmare a unui act normativ care implică opțiuni de politică economică poate fi angajată numai în cazul unei încălcări suficient de grave a unei norme de drept superioare care protejează particularii și care le conferă drepturi acestora. Curtea subliniază de asemenea că, deși principiul răspunderii comunitare în cazul unui act ilegal al instituțiilor reprezintă expresia principiului general, cunoscut în toate ordinele juridice ale statelor membre, potrivit căruia o acțiune nelegală antrenează obligația de a repara prejudiciul cauzat, o asemenea convergență a acestor ordini juridice

ale statelor membre nu este stabilită în sensul recunoașterii unui principiu al răspunderii în cazul unei acțiuni licite a autorității publice, în special atunci când un asemenea act este de natură normativă. Curtea a concluzionat că, în stadiul său actual, dreptul comunitar nu prevede un regim care să permită angajarea răspunderii Comunității ca urmare a unui comportament normativ al acesteia din urmă într-o situație în care eventuala neconformitate a unui astfel de comportament cu acordurile OMC nu poate fi invocată în fața instanței comunitare. În plus, Curtea precizează că un act normativ comunitar a cărui aplicare conduce la restricții privind dreptul de proprietate și dreptul la libera exercitare a unei activități profesionale ar putea angaja răspunderea extracontractuală a Comunității în cazul în care implică o atingere disproportționată și intolerabilă adusă însuși conținutului acestor drepturi, eventual pentru că nu a fost prevăzută o despăgubire adecvată pentru a evita sau pentru a corecta această atingere.

Alte hotărâri, mai clasice, vin să îmbogățească fructuoasa jurisprudență a Curții privind admisibilitatea acțiunii în anulare.

Astfel, în cauza *Comisia/Infront WM* (Hotărârea din 13 martie 2008, C-125/06 P), Curtea a considerat că o decizie a Comisiei de aprobare a unor măsuri vizând reglementarea exercitării drepturilor de exclusivitate în transmiterea prin programe de televiziune a unor evenimente de importanță majoră pentru societate, adoptate de un stat membru în virtutea articolului 3a din Directiva 89/552⁵, afectează în mod direct, în sensul condițiilor de admisibilitate ale acțiunii în anulare, situația juridică a titularului acestor drepturi. Astfel, în măsura în care limitele pe care le impun măsurile menționate sunt legate de condițiile în care aceste organisme achiziționează drepturile de difuzare prin programe de televiziune a evenimentelor desemnate de la deținătorul drepturilor exclusive de difuzare prin programe de televiziune, măsurile adoptate de acest stat membru și decizia de aprobare au drept consecință adăugarea la drepturile deținute de o societate care a achiziționat drepturi de transmitere prin programe de televiziune de noi restricții, care nu existau la momentul în care aceasta a achiziționat respectivele drepturi de difuzare și care fac mai dificilă exercitarea acestora din urmă. Pe de altă parte, a constatat Curtea, atingerile aduse situației titularului respectiv sunt datorate doar cerinței de a ajunge la rezultatul stabilit prin aceste măsuri și prin decizia Comisiei, fără ca autoritățile naționale să dispună de o marjă de apreciere în punerea în aplicare a acesteia care să poată afecta această situație.

În ceea ce privește condiția privind afectarea individuală a reclamantului, Curtea s-a pronunțat în sensul că, din moment ce decizia afectează un grup de persoane care erau identificate sau identificabile la momentul în care acest act a fost adoptat, în funcție de criteriile specifice membrilor grupului, acest act poate privi în mod individual respectivele persoane în măsura în care acestea fac parte dintr-un cerc restrâns de operatori economici. O asemenea situație poate fi întâlnită în special atunci când decizia modifică drepturile achiziționate de particular anterior adoptării deciziei.

⁵ Directiva 89/552/CEE a Consiliului din 3 octombrie 1989 privind coordonarea anumitor acte cu putere de lege și acte administrative ale statelor membre cu privire la desfășurarea activităților de difuzare a programelor de televiziune (JO L 298, p. 23, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 215), astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 iunie 1997 (JO L 202, p. 60, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 232).

În cauza *Athinaiki Techniki/Comisia* (Hotărârea din 17 iulie 2008, C-521/06 P), noțiunea precizată a fost aceea de act atacabil în sensul articolului 230 CE.

Sesizată cu recursul împotriva unei ordonanțe a Tribunalului prin care s-a respins ca inadmisibilă acțiunea în anulare a unei decizii a Comisiei de clasare a unei plângeri privind un pretins ajutor de stat acordat în cadrul unui contract de achiziții publice și de care reclamanta a luat cunoștință printr-o scrisoare, Curtea s-a pronunțat în sensul că, pentru a determina dacă un act în materia ajutoarelor de stat constituie o „decizie” în sensul articolului 4 din Regulamentul nr. 659/1999⁶, trebuie să se verifice dacă, ținând cont de substanța acestuia și de intenția Comisiei, această instituție a stabilit în mod definitiv prin actul examinat, la sfârșitul fazei preliminare de examinare, poziția sa cu privire la măsura denunțată și, prin urmare, dacă a concluzionat că aceasta constituia sau nu constituia un ajutor, precum și că dădea sau nu dădea naștere unor îndoieli în ceea ce privește compatibilitatea sa cu piața comună.

O scrisoare prin intermediul căreia Comisia îl informează pe autorul unei plângeri prin care se solicita constatarea încălcării articolelor 87 CE și 88 CE că „în lipsa unor informații suplimentare care să justifice continuarea investigației, Comisia a clasat administrativ cauza [...]” indică faptul că, în mod efectiv, Comisia a adoptat un act de clasare administrativă a cauzei. Din substanța acestui act și din intenția Comisiei reiese că aceasta a hotărât astfel să închidă procedura preliminară de examinare declanșată de autorul plângerii. Prin actul menționat, Comisia a constatat că investigația inițiată nu a permis să se concluzioneze că exista un ajutor în sensul articolului 87 CE și a refuzat în mod implicit să deschidă procedura oficială de investigare prevăzută la articolul 88 alineatul (2) CE. Într-o astfel de situație, beneficiarii garanțiilor procedurale prevăzute de această dispoziție nu pot obține respectarea acestora decât dacă au posibilitatea de a contesta această decizie în fața instanței comunitare potrivit articolului 230 al patrulea paragraf CE. Acest principiu se aplică atât în cazul în care decizia este adoptată pentru motivul că ajutorul este considerat de Comisie compatibil cu piața comună, cât și atunci când aceasta apreciază că trebuie eliminată existența însăși a unui ajutor.

În această privință, un asemenea act nu poate fi calificat drept preliminar sau preparatoriu, întrucât nu va fi urmat, în cadrul procedurii administrative inițiate, de niciun alt act care să poată fi atacat cu acțiune în anulare. Nu este relevant în această privință ca partea interesată să poată furniza în continuare Comisiei informații suplimentare care o pot obliga să își revadă poziția cu privire la măsura de stat în cauză, întrucât legalitatea unei decizii adoptate la sfârșitul fazei preliminare de examinare nu este apreciată decât în funcție de informațiile de care putea dispune Comisia la momentul la care a adoptat decizia, cu alte cuvinte, în speță, la momentul clasării administrative a cauzei. În cazul în care o parte interesată furnizează informații suplimentare după clasarea cauzei, Comisia poate fi obligată să deschidă, dacă este cazul, o nouă procedură administrativă. În schimb, aceste informații nu au incidență asupra faptului că prima procedură preliminară de examinare este deja închisă. Rezultă că, prin acest act, Comisia a adoptat o poziție definitivă cu privire la cererea autorului plângerii. Curtea a concluzionat că, întrucât un asemenea act l-a împiedicat pe autorul plângerii să își prezinte observațiile în cadrul unei proceduri oficiale de investigare prevăzute la articolul 88 alineatul (2) CE, acesta a produs efecte juridice

⁶ Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [88] din Tratatul CE (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41).

obligatorii de natură să afecteze interesele acestuia și constituie, prin urmare, un act atacabil în sensul articolului 230 CE.

Jurisprudența, mai puțin clasică, fiind mai recentă, referitoare la consecințele pentru un stat membru ale inacțiunii sale după pronunțarea unei hotărâri prin care s-a constatat neîndeplinirea obligațiilor acestuia s-a îmbogățit la rândul său.

Astfel, în cauza *Comisia/Franța* (Hotărârea din 9 decembrie 2008, C-121/07), Curtea, după ce a amintit că interesul legat de o aplicare imediată și uniformă a dreptului comunitar impune ca executarea unei hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor unui stat membru să fie începută imediat și să se realizeze în cel mai scurt termen posibil, a statuat că, dacă, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 228 alineatul (2) CE, impunerea unei penalități cu titlu cominatoriu pare a fi foarte indicată pentru a stimula un stat membru să pună capăt, cât mai repede posibil, unei încălcări care, în lipsa unei astfel de măsuri, ar avea tendința de a persista, impunerea unei sume forfetare se întemeiază mai mult pe aprecierea consecințelor unei neexecutări a obligațiilor de către statul membru respectiv asupra intereselor private și publice, în special atunci când încălcarea a persistat o lungă perioadă de la pronunțarea hotărârii care a constatat-o inițial.

În această privință, a continuat Curtea, revine acesteia competența ca, în fiecare cauză și în funcție de împrejurările speței cu care este sesizată, precum și de nivelul de persuasiune și de disuasiune care apare necesar, să adopte sancțiunile pecuniare corespunzătoare pentru a asigura executarea cât mai repede cu putință a hotărârii care a constatat anterior o neîndeplinire a obligațiilor și pentru a preveni repetarea unor încălcări analoage ale dreptului comunitar.

De asemenea, Curtea a subliniat că împrejurarea că plata unei sume forfetare nu a fost impusă până în prezent de Curte în situații în care o executare completă a hotărârii inițiale fusese asigurată înainte de finalizarea procedurii în temeiul articolului 228 CE nu poate constitui un obstacol în calea unei decizii de a impune o asemenea sumă forfetară într-o altă cauză, dacă aceasta se dovedește necesară în considerarea caracteristicilor speței și a gradului de persuasiune și de disuasiune necesar.

În sfârșit, Curtea a apreciat că, deși orientările conținute în comunicările Comisiei pot contribui în mod efectiv la garantarea transparenței, a previzibilității și a securității juridice ale acțiunii desfășurate de Comisie, asemenea norme nu pot obliga Curtea în exercitarea amplei competențe de apreciere care îi este conferită prin articolul 228 alineatul (2) CE.

Tot în domeniul contenciosului, vom aminti că anul 2008 a constituit ocazia pentru Curte de a inaugura noua procedură preliminară de urgență, intrată în vigoare la 1 martie 2008. În trei cauze a fost aplicată această procedură: cauza *Santesteban Goicoechea* (Hotărârea din 12 august 2008, C-296/08 PPU), cauza *Leymann și Pustovarov* (Hotărârea din 1 decembrie 2008, C-388/08 PPU), privind interpretarea Deciziei-cadru 2002/584 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre⁷, precum și cauza *Rinau* (Hotărârea din 11 iulie 2008, C-195/08 PPU), în materia normelor comunitare referitoare la înapoierea unui copil reținut ilicit într-un alt stat membru.

⁷ Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 (JO L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3).

Cauza *Rinau*, citată anterior, a permis Curții să precizeze condițiile necesare pentru a putea beneficia de procedura preliminară de urgență. Astfel, Curtea a statuat că cererea unei instanțe de trimitere de judecare potrivit procedurii de urgență prevăzute la articolul 104b din Regulamentul de procedură al Curții a unei trimiteri preliminare privind interpretarea Regulamentului nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000⁸ este justificată, din moment ce se întemeiază pe necesitatea de a acționa cu celeritate. Aceasta este situația atunci când orice întârziere ar fi extrem de defavorabilă pentru relațiile dintre copil și părintele cu care acesta nu locuiește, iar degradarea acestor relații s-ar putea dovedi ireparabilă. Potrivit Curții, o asemenea necesitate reiese atât din considerentul (17) al regulamentulului citat, care menționează înapoierea fără întârziere a unui copil răpit, cât și din articolul 11 alineatul (3) din același regulament, care stabilește un termen de șase săptămâni în care instanța sesizată cu o cerere de înapoiere trebuie să pronunțe hotărârea. Curtea a precizat că necesitatea protejării copilului împotriva unui eventual prejudiciu ce i-ar putea fi cauzat și necesitatea de a asigura un echilibru corect între interesele copilului și cele ale părinților săi sunt deopotrivă de natură să justifice recurgerea la procedura preliminară de urgență.

În ceea ce privește principiile care guvernează sesizarea Curții în scopul obținerii unei decizii privind o întrebare preliminară, cauza *Cartesio* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-210/06) a constituit ocazia pentru Curte de a aborda problematica competenței unei instanțe naționale de apel de a reforma decizia unei instanțe inferioare prin care s-a dispus trimiterea preliminară. În această privință, Curtea a statuat că, în prezența unor norme de drept intern referitoare la dreptul de apel împotriva unei decizii prin care se dispune o trimitere preliminară, caracterizate prin împrejurarea că întreaga acțiune principală rămâne pendinte la instanța de trimitere, numai decizia de trimitere făcând obiectul unui apel limitat, articolul 234 al doilea paragraf CE trebuie interpretat în sensul că competența conferită de această dispoziție din tratat oricărei instanțe naționale de a dispune o trimitere preliminară la Curte nu poate fi pusă în discuție prin aplicarea unor asemenea norme, care permit instanței sesizate în apel să reformeze decizia prin care se dispune o trimitere preliminară în fața Curții, să înlăture trimiterea și să oblige instanța care a pronunțat această decizie să reia procedura de drept intern ce fusese suspendată. Desigur, articolul 234 CE nu se opune ca deciziile unei instanțe naționale, ale cărei hotărâri pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern, care sesizează Curtea cu titlu preliminar să continue să fie supuse căilor de atac obișnuite prevăzute de dreptul național. Cu toate acestea, soluția pronunțată într-o asemenea cale de atac nu poate restrânge competența pe care articolul 234 CE o conferă respectivei instanțe de a sesiza Curtea în măsura în care consideră că o cauză pendinte ridică probleme referitoare la interpretarea dispozițiilor de drept comunitar care necesită pronunțarea unei decizii de către aceasta din urmă.

⁸ Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul nr. 2116/2004 al Consiliului din 2 decembrie 2004 (JO L 367, p. 1).

Efectele dreptului comunitar în ordinile juridice naționale au fost, la rândul lor, precizate.

În cauzele reunite *Viamex Agrar Handel* (Hotărârea din 17 ianuarie 2008, C-37/06 și C-58/06, Rep., p. I-69), Curtea a statuat că, deși este adevărat că o directivă nu poate, prin ea însăși, să creeze obligații pentru particulari, nu se poate exclude, din principiu, ca dispozițiile unei directive să își poată găsi aplicarea prin intermediul unei trimiteri exprese realizate de un regulament la dispozițiile acesteia, sub rezerva respectării principiilor generale de drept și în special a principiului securității juridice.

În cauza *Kempter* (Hotărârea din 12 februarie 2008, C-2/06), Curtea a trebuit să se pronunțe asupra aspectului dacă reexaminarea și revocarea unei decizii administrative definitive în vederea luării în considerare a interpretării dispoziției comunitare relevante reținute între timp de către Curtea de Justiție presupun ca persoana interesată să fi atacat această decizie în justiție invocând dreptul comunitar. Curtea nu a reținut această din urmă condiție.

Astfel, Curtea a considerat că, deși dreptul comunitar nu impune ca un organ administrativ să fie în principiu obligat să revină asupra unei decizii administrative care a dobândit un asemenea caracter definitiv, împrejurări speciale pot fi totuși susceptibile, în temeiul principiului cooperării care decurge din articolul 10 CE, să impună unui asemenea organ reexaminarea unei decizii administrative rămase definitive în vederea luării în considerare a interpretării unei dispoziții relevante de drept comunitar reținută ulterior de Curte. Printre condițiile susceptibile să fundamenteze o asemenea obligație de reexaminare, cea potrivit căreia hotărârea instanței de ultim grad, în temeiul căreia decizia administrativă contestată a rămas definitivă, era întemeiată, având în vedere jurisprudența Curții ulterioară acesteia, pe o interpretare eronată a dreptului comunitar, adoptată fără sesizarea Curții cu titlu preliminar, nu poate fi interpretată în sensul că ar impune părților obligația de a invoca în fața instanței naționale aspectul de drept comunitar în cauză. Este suficient în această privință fie ca aspectul de drept comunitar menționat, a cărui interpretare s-a dovedit eronată în lumina unei hotărâri ulterioare a Curții, să fi fost examinat de instanța națională care s-a pronunțat în ultim grad, fie să fi putut fi invocat din oficiu de această instanță.

Deși această posibilitate de a solicita reexaminarea și revocarea unei decizii administrative definitive contrare dreptului comunitar nu este supusă niciunei limite temporale, statele membre au libertatea să stabilească termene rezonabile de introducere a acțiunilor, în conformitate cu principiile comunitare ale efectivității și echivalenței.

Contenciosul privind accesul public la documentele instituțiilor este departe de a se epuiza. Astfel, în cauzele reunite *Suedia și Turco/Consiliul* (Hotărârea din 1 iulie 2008, C-39/05 P și C-52/05 P), Curtea a precizat examinarea care trebuie efectuată de Consiliu înainte de a răspunde la o cerere de divulgare a unui document.

Regulamentul comunitar privind accesul public la documente⁹ recunoaște oricărui cetățean al Uniunii și oricărei persoane având reședința într-un stat membru un drept de acces la documentele instituțiilor. Regulamentul prevede excepții de la acest principiu general, printre altele în cazul în care divulgarea conținutului ar putea aduce atingere protecției procedurilor judiciare și consultanței juridice, cu excepția cazului în care un interes public superior justifică divulgarea conținutului documentului în cauză.

⁹ Regulamentul (CE) nr. 1049/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2001 privind accesul public la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (JO L 145, p. 43, Ediție specială, 01/vol. 3, p. 76).

În ceea ce privește tocmai excepția aferentă consultanței juridice, instituția căreia îi este cerută divulgarea unui document trebuie să se asigure că documentul a cărui divulgare este cerută privește într-adevăr consultanța juridică și, în caz afirmativ, să stabilească părțile acestuia care sunt efectiv avute în vedere și, prin urmare, susceptibile să intre în domeniul de aplicare al excepției respective. Într-adevăr, faptul că un document a fost intitulat „aviz juridic” nu înseamnă că acesta trebuie să beneficieze automat de protecția consultanței juridice garantată de regulamentul amintit. Dincolo de denumirea sa, este obligația instituției să se asigure că acest document privește într-adevăr un astfel de aviz. Odată această împrejurare stabilită, Consiliul trebuie să examineze în continuare dacă divulgarea părților din documentul în cauză ar putea aduce atingere protecției consultanței juridice. În această privință, Curtea interpretează excepția referitoare la avizele juridice în sensul că vizează protejarea interesului unei instituții de a solicita avize sincere, obiective și complete. Riscul de a se aduce atingere acestui interes trebuie să fie previzibil în mod rezonabil, iar nu pur ipotetic.

În această privință, invocarea în mod general și abstract a riscului ca divulgarea avizelor juridice referitoare la procese legislative să poată cauza îndoieli referitoare la legalitatea actelor legislative nu poate fi suficientă pentru a caracteriza o atingere adusă protecției consultanței juridice în sensul dispoziției menționate și, prin urmare, nu poate fundamenta un refuz de divulgare a acestor avize. Astfel, tocmai transparența în această privință, care permite ca divergențele dintre mai multe puncte de vedere să fie dezbătute în mod deschis, contribuie la conferirea unui grad mai mare de legitimitate instituțiilor în percepția cetățenilor europeni și la creșterea încrederii în acestea.

În sfârșit, Curtea a precizat că îi revine Consiliului obligația să verifice că nu există un interes public superior care să justifice divulgarea. În acest context, Consiliului îi revine obligația să pună în balanță interesul specific care trebuie protejat prin nedivulgarea documentului respectiv și, printre altele, interesul general de a face accesibil acest document, având în vedere avantajele care rezultă dintr-o transparență sporită, și anume o mai bună participare a cetățenilor la procesul de decizie, precum și o mai mare legitimitate, eficacitate și responsabilitate a administrației față de cetățeni într-un sistem democratic.

Curtea a observat că asemenea considerații sunt, fără îndoială, de o deosebită relevanță atunci când Consiliul acționează în calitate sa de legiuitor. Transparența în această privință contribuie la consolidarea democrației prin faptul că permite cetățenilor să controleze totalitatea informațiilor care au constituit fundamentul actului legislativ. Într-adevăr, posibilitatea cetățenilor de a cunoaște fundamentele acțiunilor legislative este o condiție a exercitării efective de către aceștia din urmă a drepturilor lor democratice.

Curtea a concluzionat că Regulamentul nr. 1049/2001 impune, în principiu, o obligație de a divulga avizele Serviciului Juridic al Consiliului referitoare la procesul legislativ, admitând, cu toate acestea, ca divulgarea unui aviz juridic specific, emis în contextul unui proces legislativ, dar având un caracter deosebit de sensibil sau o întindere deosebit de mare, care depășește cadrul procesului legislativ în cauză, să poată fi refuzată în temeiul protecției consultanței juridice. Într-un astfel de caz, instituției respective i-ar reveni obligația de a motiva refuzul în mod circumstanțiat.

Pe baza acestei motivări, Curtea a anulat Hotărârea Tribunalului în măsura în care privește refuzul accesului la avizul juridic în cauză.

Inedită, în schimb, a fost examinarea de către Curte, în cauzele reunite *Marra* (Hotărârea din 21 octombrie 2008, C-200/07 și C-201/07), a problematicii imunității de care se bucură, în anumite cazuri și în anumite condiții, membrii Parlamentului European, și mai exact modalitățile de punere în aplicare a imunității unui deputat european urmărit pentru distribuirea unei foi volante care cuprindea afirmații ofensatoare.

Curtea a început prin a aminti că articolul 9 din Protocolul privind privilegiile și imunitățile Comunităților Europene¹⁰ prevede principiul imunității deputaților europeni pentru opiniile sau pentru voturile exprimate în cadrul exercitării funcțiilor lor. O astfel de imunitate trebuie să fie considerată, în măsura în care prin aceasta se urmărește protecția libertății de exprimare și independența deputaților europeni, o imunitate absolută, care se opune oricărei proceduri judiciare. În consecință, în situația în care a fost introdusă o acțiune împotriva unui deputat european din cauza opiniilor exprimate de acesta, instanța națională este obligată să respingă acțiunea introdusă împotriva deputatului vizat atunci când consideră că acesta din urmă se bucură de imunitate parlamentară. Astfel, această instanță, precum și Parlamentul European au obligația să respecte această dispoziție. Întrucât această imunitate nu poate fi ridicată de acesta din urmă, instanța menționată trebuie să respingă acțiunea în cauză.

În continuare, Curtea a recunoscut că ține de competența exclusivă a instanței naționale să verifice dacă sunt îndeplinite condițiile pentru aplicarea acestei imunități, fără ca aceasta să aibă obligația de a supune problema Parlamentului European, care nu este competent în materie. Dacă, în schimb, Parlamentul European a adoptat, ca urmare a cererii deputatului vizat, o decizie de apărare a imunității, aceasta constituie un aviz care nu produce efecte obligatorii față de autoritățile jurisdicționale naționale.

Atunci când o cerere de apărare a imunității este introdusă de un deputat în fața Parlamentului European, iar instanța națională este informată în legătură cu acest aspect, aceasta trebuie, în numele obligației de cooperare loială între instituțiile europene și autoritățile naționale¹¹, să suspende procedura jurisdicțională și să solicite Parlamentului European emiterea unui aviz în termenul cel mai scurt posibil. Această cooperare se impune în vederea evitării oricărui conflict privind interpretarea și aplicarea dispozițiilor Protocolului.

Vom menționa, în sfârșit, pentru a încheia această panoramă a jurisprudenței în sectorul constituțional și instituțional, cauza *Payir și alții* (Hotărârea din 24 ianuarie 2008, C-294/06), în care Curtea s-a pronunțat asupra recunoașterii, în virtutea Acordului de asociere CEE-Turcia, a calității de lucrător a resortisanților de naționalitate turcă intrați pe teritoriul unui stat membru în calitate de persoane „au pair” sau de studenți și încadrați pe piața legală a muncii. Astfel, în considerarea articolului 6 alineatul (1) din Decizia nr. 1/80 a Consiliului de asociere CEE-Turcia din 19 septembrie 1980 privind dezvoltarea asocierii, Curtea a declarat că împrejurarea potrivit căreia un resortisant turc a fost autorizat să intre pe teritoriul unui stat membru în calitate de persoană „au pair” sau de student nu îl poate priva de calitatea de „lucrător” și nu îl poate împiedica să se încadreze pe „piața legală a muncii” din acest stat membru în sensul articolului menționat. În consecință, această împrejurare nu îl poate împiedica pe resortisantul menționat să se prevaleze de această

¹⁰ Protocolul privind privilegiile și imunitățile Comunităților Europene din 8 aprilie 1965 (JO 1967, 152, p. 13).

¹¹ Consacrată prin articolul 10 CE.

dispoziție pentru a obține reînnoirea permisului său de muncă și pentru a beneficia de dreptul de ședere corelativ acestuia.

Cetățenia europeană

În mai multe cauze, Curtea a analizat dispozițiile naționale care pot limita în mod nejustificat libera circulație a cetățenilor Uniunii.

Cauza *Grunkin și Paul* (Hotărârea din 14 octombrie 2008, C-353/06) privea recunoașterea numelui de familie al unui copil cetățean german, care s-a născut și locuiește în Danemarca, înregistrat la naștere cu un nume dublu, compus din numele mamei și, respectiv, al tatălui său. Părinții copilului au solicitat înscrierea acestui nume dublu în livretul de familie ținut în Germania, însă solicitarea acestora a fost respinsă pentru motivul că numele de familie al cetățenilor germani este guvernat de dreptul german, care nu permite unui copil să poarte un nume compus. Curtea constată că, deși normele care reglementează numele de familie al unei persoane intră în competența statelor membre, acestea trebuie totuși, în exercitarea acestei competențe, să respecte dreptul comunitar. Curtea precizează că obligația de a purta, în statul membru de cetățenie al persoanei interesate, un nume diferit de cel deja atribuit și înregistrat în statul membru în care s-a născut și locuiește poate împiedica libera circulație a cetățenilor Uniunii. O divergență de nume de familie în diferite documente germane și daneze ar fi de natură să provoace persoanei interesate inconveniente majore atât de ordin profesional, cât și privat. Dat fiind că dispozițiile germane restrictive nu au fost corespunzător justificate, Curtea a concluzionat că dreptul cetățenilor europeni de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre se opune reglementării în cauză.

Vom menționa în continuare cauzele *Metock și alții* (Hotărârea din 25 iulie 2008, C-127/08) și *Jipa* (Hotărârea din 10 iulie 2008, C-33/07), referitoare la Directiva 2004/38/CE privind dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora¹².

În cauza *Metock și alții*, citată anterior, Curtea a statuat că Directiva 2004/38 se opune reglementării unui stat membru prin care, pentru a beneficia de dispozițiile acestei directive, se impune resortisantului unei țări terțe, soț al unui cetățean al Uniunii care locuiește în acest stat membru a cărui cetățenie nu o deține, condiția șederii legale într-un alt stat membru înainte de intrarea sa în statul membru gazdă. În ceea ce privește membrii familiei unui cetățean al Uniunii, nicio dispoziție a directivei menționate nu subordonează aplicarea acesteia condiției menționate. Curtea apreciază că este necesară reconsiderarea concluziei la care a ajuns în Hotărârea *Akrich*¹³, care impunea o asemenea condiție pentru a putea beneficia de drepturile de intrare și de ședere prevăzute de Regulamentul (CEE)

¹² Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora (JO L 158, p. 77, rectificare în JO L 229, p. 35, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 56).

¹³ Hotărârea din 23 septembrie 2003, C-109/01, Rec., p. I-9607.

nr. 1612/68¹⁴. Astfel, imposibilitatea ca cetățeanul Uniunii să fie însoțit de familia sa sau ca aceasta să i se alăture în statul membru gazdă ar fi de natură să îl descurajeze să își exercite dreptul de intrare și de ședere în acest stat membru. Curtea precizează de asemenea că un soț necomunitar al unui cetățean al Uniunii care însoțește sau se alătură acestui cetățean poate beneficia de dispozițiile directivei menționate, oricare ar fi locul și data căsătoriei lor, precum și oricare ar fi modul în care acest resortisant al unei țări terțe a intrat în statul membru gazdă, și că nu este necesar ca cetățeanul să fi întemeiat deja o familie în momentul în care se deplasează pentru ca membrii familiei sale, resortisanți ai unor țări terțe, să poată beneficia de drepturile conferite prin aceeași directivă. În sfârșit, termenii „membrii familiei [unui cetățean al Uniunii] care îl însoțesc”¹⁵ trebuie interpretați ca vizând în același timp membrii familiei unui cetățean al Uniunii care au intrat împreună cu acesta din urmă în statul membru gazdă și cei care locuiesc cu el în respectivul stat membru, fără ca, în acest al doilea caz, să fie necesar să se facă distincția după cum resortisanții unor țări terțe au intrat în respectivul stat membru înainte sau după cetățeanul Uniunii ori înainte sau după ce au devenit membri ai familiei acestuia.

În cauza *Jipa*, citată anterior, Curtea a fost sesizată cu întrebarea dacă dreptul comunitar, și în special Directiva 2004/38, se opune unei reglementări naționale care permite restrângerea dreptului unui resortisant dintr-un stat membru de a se deplasa pe teritoriul unui alt stat membru, în special pentru motivul că a fost expulzat anterior din acest stat deoarece se afla acolo în situație de „ședere ilegală”. Curtea subliniază că un asemenea resortisant se bucură de statutul de cetățean al Uniunii și, prin urmare, are posibilitatea de a se prevala, inclusiv față de statul membru de origine, de dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, ceea ce include atât dreptul cetățenilor Uniunii Europene de a intra într-un alt stat membru decât cel de origine, cât și dreptul de a-l părăsi. Cu toate acestea, acest drept poate fi supus limitărilor și condițiilor prevăzute prin tratat, în special pentru motive de ordine publică sau de siguranță publică, pe care statele membre sunt competente să le determine. În contextul comunitar, acestea trebuie totuși interpretate în mod strict. Curtea precizează că, privite în acest context, derogările de la principiul fundamental menționat care ar putea fi invocate de un stat membru implică în special că, pentru a fi justificate, măsurile luate din motive de ordine publică sau de siguranță publică trebuie să se întemeieze exclusiv pe conduita persoanei în cauză, iar nu pe considerații de prevenție generală. O măsură prin care se limitează exercitarea dreptului de liberă circulație trebuie adoptată în lumina unor considerații care țin de protecția ordinii publice sau a siguranței publice a statului membru care adoptă măsura respectivă: deși nu este exclus ca autoritățile statului membru menționat să poată lua în considerare motivele invocate de un alt stat membru în scopul de a justifica o decizie de expulzare a unui resortisant comunitar de pe teritoriul acestui din urmă stat, măsura restrictivă nu se poate întemeia exclusiv pe motivele menționate. Curtea a concluzionat că dreptul comunitar nu se opune reglementării naționale în cauză cu condiția să fie îndeplinite anumite exigențe. Pe de o parte, conduita acestui resortisant trebuie să reprezinte o amenințare reală, prezentă și suficient de gravă la adresa unui interes fundamental al societății. Pe de

¹⁴ Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității (JO L 257, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 11), modificat prin Directiva 2004/38.

¹⁵ Articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2004/38.

altă parte, măsura restrictivă avută în vedere trebuie să fie necesară și proporțională cu realizarea obiectivului pe care îl urmărește.

În cauza *Nerkowska* (Hotărârea din 22 mai 2008, C-499/06), Curtea a statuat că dreptul oricărui cetățean al Uniunii de liberă circulație și de ședere pe teritoriul altui stat membru trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări a unui stat membru în temeiul căreia acesta refuză, în general și în orice circumstanță, plata către resortisanții săi a unei prestații acordate victimelor civile de război sau victimelor represiunii pentru simplul motiv că aceștia nu locuiesc pe toată perioada plății acestei prestații pe teritoriul acestui stat, ci pe teritoriul unui alt stat membru. Curtea amintește că prestația menționată este de competența statelor membre, dar că acestea din urmă trebuie să exercite o astfel de competență cu respectarea dreptului comunitar, în special a dreptului de liberă circulație a cetățenilor Uniunii. Cerința reședinței pe teritoriul național pentru acordarea acestei prestații constituie o restricție privind exercitarea acestei libertăți. Curtea apreciază că atât voința de a garanta existența unei legături între societatea statului membru în cauză și beneficiarul unei prestații, cât și necesitatea de a verifica dacă acesta din urmă continuă să îndeplinească condițiile de acordare a acestei prestații constituie considerații obiective de interes general de natură să justifice această restricție. Cu toate acestea, pe de o parte, faptul de a avea cetățenia statului membru care acordă prestația în cauză, precum și, pe de altă parte, faptul de a fi trăit în acest stat mai mult de 20 de ani poate fi suficient pentru a stabili această legătură. În aceste condiții, cerința unei reședințe, pe toată perioada plății prestației menționate, trebuie considerată disproporționată. În plus, pentru a verifica faptul că beneficiarul continuă să îndeplinească condițiile de acordare a prestației, există alte mijloace la fel de eficiente și, totodată, mai puțin constrângătoare.

Libera circulație a mărfurilor

În domeniul liberei circulații a mărfurilor, Curtea a pronunțat mai multe hotărâri privind compatibilitatea cu legislația comunitară a dispozițiilor naționale conținând măsuri cu efect echivalent unor restricții cantitative.

Mai întâi, în cauza *Dynamic Medien* (Hotărârea din 14 februarie 2008, C-244/06, Rep., p. I-505), Curtea s-a aplecat asupra unei reglementări germane în virtutea căreia erau interzise vânzarea și cesiunea prin corespondență de videograme care nu au făcut obiectul unui control și al unei clasificări de către o autoritate națională competentă sau de către un organism național de autoreglementare voluntară în scopul protecției minorilor și care nu conține o indicație, provenind de la această autoritate sau de la acest organism, a vârstei începând de la care pot fi vizionate. Curtea a considerat că o asemenea reglementare nu constituie o modalitate de vânzare de natură să împiedice, direct sau indirect, efectiv sau potențial, comerțul între statele membre, ci o măsură cu efect echivalent unor restricții cantitative în sensul articolului 28 CE, în principiu incompatibilă cu obligațiile care rezultă din acesta. Potrivit Curții, o astfel de reglementare poate totuși să fie justificată prin obiectivul de protecție a copilului, în măsura în care este proporțională cu acesta, astfel cum este cazul atunci când aceasta nu se opune oricărei forme de comercializare a videogramelor necontrolate și când sunt permise importul și vânzarea către adulți de astfel de videograme, asigurându-se că accesul copiilor la aceste videograme nu este posibil. Situația nu ar fi diferită decât dacă reiese că procedura de control, de clasificare și

de marcare a videogramelor stabilită prin această reglementare nu este ușor accesibilă sau nu poate fi finalizată în termene rezonabile ori atunci când decizia de refuz nu poate face obiectul unei acțiuni în justiție.

În continuare, în cauza *Comisia/Germania* (Hotărârea din 11 septembrie 2008, C-141/07), Curtea a fost confruntată cu o reglementare germană privind cerințele pe care trebuie să le îndeplinească farmaciile externe care doresc să aprovizioneze cu medicamente centrele spitalicești situate pe teritoriul național, cerințe care implicau, *de facto*, o anumită proximitate geografică între farmacia care furnizează medicamentele și spital. Curtea a apreciat că, deși asemenea dispoziții, întrucât nu se referă la caracteristicile medicamentelor, ci privesc numai modalitățile în care acestea pot fi vândute, trebuie considerate ca referindu-se la modalități de vânzare, acestea pot constitui totuși un obstacol în calea schimburilor intracomunitare și, prin urmare, constituie o măsură cu efect echivalent unei restricții cantitative la import, interzisă, în principiu, de articolul 28 CE. Potrivit Curții, acestea sunt justificate de rațiuni referitoare la protecția sănătății publice. Astfel, o asemenea reglementare este de natură să îndeplinească obiectivul privind garantarea unei aprovizionări sigure și de calitate a spitalelor statului membru în cauză și transpune, în realitate, în sistemul de aprovizionare externă a spitalelor, cerințe similare celor care caracterizează sistemul de aprovizionare internă, respectiv cerința existenței unui farmacist care este, pe de o parte, responsabil de aprovizionarea cu medicamente și, pe de altă parte, în general și în mod rapid disponibil la fața locului. Reglementarea în cauză asigură echivalența și compatibilitatea între toate elementele sistemului de aprovizionare cu medicamente a spitalelor din statul membru respectiv și garantează unitatea și echilibrul acestui sistem.

În sfârșit, vom evidenția cauza *Gysbrechts și Santurel Inter* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-205/07), privind compatibilitatea reglementării belgiene în materie de contracte de vânzare la distanță cu Tratatul CE. Această reglementare interzicea vânzătorului să solicite consumatorului un avans sau o plată și chiar, potrivit autorităților belgiene, numărul cardului de plată al acestuia, înainte de împlinirea termenului de renunțare obligatoriu de 7 zile lucrătoare. După ce a considerat că asemenea interdicții constituie o măsură cu efect echivalent unei restricții cantitative la export, Curtea a apreciat că, deși interdicția de a solicita un avans sau o plată consumatorului este justificată de necesitatea de a-l proteja pe acesta din urmă, dimpotrivă, interdicția impusă furnizorului de a solicita numărul cardului de plată al consumatorului depășește ceea ce este necesar pentru a garanta exercitarea efectivă a dreptului de retractare al consumatorului. Astfel, o asemenea interdicție nu prezintă utilitate decât pentru a îndepărta riscul ca furnizorul să procedeze la încasarea prețului înainte de expirarea termenului de renunțare. Or, dacă acest risc se realizează, comportamentul furnizorului încalcă, în sine, interdicția de a solicita consumatorului un avans sau o plată, care este o măsură adecvată și proporțională pentru atingerea obiectivului pe care îl urmărește. Prin urmare, articolul 29 CE nu se opune interdicției aplicabile furnizorului în cadrul unei vânzări la distanță transfrontaliere de a solicita un avans sau orice plată din partea consumatorului înainte de expirarea termenului de retractare, dar se opune interdicției de a solicita, înainte de expirarea termenului menționat, numărul cardului de plată al consumatorului.

Agricultură

În cauza *Comisia/Germania* (Hotărârea din 26 februarie 2008, C-132/05, Rep., p. I-957), Curții i s-a solicitat să stabilească dacă un stat membru nu își îndeplinește obligațiile prin refuzul formal de a sancționa, pe teritoriul său, utilizarea denumirii „parmesan” pe eticheta produselor care nu îndeplinesc cerințele caietului de sarcini al denumirii de origine protejate (denumită în continuare „DOP”) „Parmigiano Reggiano”, favorizând astfel utilizarea abuzivă a renumelui de care beneficiază produsul autentic protejat la nivel comunitar¹⁶. Subliniind mai întâi că nu numai forma exactă a înregistrării unei DOP beneficiază de o protecție în temeiul dreptului comunitar, Curtea constată că, date fiind similitudinea fonetică și vizuală dintre denumirile în cauză și aspectul exterior similar al produselor, utilizarea denumirii „parmesan” trebuie să fie calificată drept evocare a DOP „Parmigiano Reggiano”. Nedemonstrând că denumirea „parmesan” are caracter generic, un stat nu se poate prevala de excepția consacrată prin Regulamentul nr. 2081/92.

În sfârșit, în ceea ce privește obligația statului de a sancționa comportamentele care aduc atingere DOP, Curtea amintește că simpla posibilitate de a invoca dispozițiile unui regulament în fața instanțelor naționale nu dispensează statele membre de adoptarea măsurilor naționale care permit să se asigure aplicarea deplină și în întregime atunci când acest fapt se dovedește necesar și constată că ordinea juridică în cauză dispune de instrumente susceptibile să asigure protecția atât a intereselor producătorilor, cât și a celor ale consumatorilor. Cu toate acestea, nu există o obligație a statelor membre de a lua din oficiu măsurile necesare în vederea sancționării, pe teritoriul lor, a atingerilor aduse DOP care provin dintr-un alt stat membru. Structurile de control pe care se bazează obligația de a asigura respectarea DOP sunt cele ale statului membru din care provin DOP, și nu aparțin, așadar, autorităților de control ale statului în cauză.

Libera circulație a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor

În materia libertății de stabilire, cauza *Cartesio* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-210/06) a dat Curții ocazia să își precizeze jurisprudența privind dreptul societăților de a-și deplasa sediul în interiorul Uniunii. Întrebarea preliminară adresată Curții se referea la compatibilitatea legislației ungare care împiedica o societate constituită în temeiul dreptului național să își transfere sediul în alt stat membru, păstrându-și totuși calitatea de societate supusă dreptului național al statului membru în care se constituise, cu articolele 43 CE și 48 CE. Curtea a răspuns că, în stadiul actual al dreptului comunitar, articolele menționate nu se opun unei asemenea reglementări. Astfel, în conformitate cu articolul 48 CE, în lipsa unei definiții uniforme date de dreptul comunitar societăților care pot beneficia de dreptul de stabilire în funcție de criteriul unei legături unice care să determine dreptul național aplicabil unei societăți, problema dacă articolul 43 CE se aplică unei societăți care invocă libertatea fundamentală consacrată la acest articol constituie o chestiune prealabilă care, în stadiul actual al dreptului comunitar, poate fi soluționată numai de dreptul național aplicabil. Potrivit Curții, numai în cazul în care se verifică faptul că această societate

¹⁶ Regulamentul (CEE) nr. 2081/92 al Consiliului din 14 iulie 1992 privind protecția indicațiilor geografice și a denumirilor de origine ale produselor agricole și alimentare (JO L 208, p. 1).

beneficiază în mod efectiv de libertatea de stabilire, având în vedere condițiile prevăzute la articolul 48 CE, se ridică problema dacă societatea respectivă se confruntă cu o restricție privind această libertate în sensul articolului 43 CE. Un stat membru dispune astfel de posibilitatea de a defini atât legătura specifică solicitată unei societăți pentru ca aceasta să poată fi considerată constituită potrivit dreptului său național și susceptibilă, din acest motiv, să beneficieze de dreptul de stabilire, cât și legătura solicitată pentru menținerea ulterioară a acestei calități. Aceasta cuprinde posibilitatea ca statul membru să nu permită unei societăți reglementate de dreptul său național să își păstreze această calitate în cazul în care intenționează să se reorganizeze în alt stat membru prin deplasarea sediului său pe teritoriul acestui din urmă stat, rupând astfel legătura specifică prevăzută de dreptul național al statului membru în care a fost constituită.

Tot în materia libertății de stabilire merită a fi menționată și cauza *Lidl Belgium* (Hotărârea din 15 mai 2008, C-414/06), introdusă printr-o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare privind compatibilitatea regimului fiscal german, care exclude deducerea de către o societate rezidentă a pierderilor aferente unui sediu permanent nerezident care îi aparține, cu articolul 43 CE. Curtea a precizat mai întâi că domeniul de aplicare al articolului 43 CE se extinde la înființarea și la deținerea integrală, de către o persoană fizică sau juridică stabilită într-un stat membru, a unui sediu permanent fără personalitate juridică distinctă situat într-un alt stat membru, precum și la activitatea unei societăți într-un alt stat membru prin intermediul unui sediu permanent, astfel cum a fost definit printr-o convenție fiscală de evitare a dublei impuneri pertinente, care constituie în dreptul fiscal convențional o entitate autonomă. În continuare, Curtea a statuat că articolul 43 CE interzice ca o societate stabilită într-un stat membru să nu poată deduce din baza impozabilă pierderile aferente unui sediu permanent care îi aparține, situat într-un alt stat membru, în măsura în care, potrivit unei convenții pentru evitarea dublei impuneri, veniturile acestui sediu sunt impozitate în acest din urmă stat membru, în care pierderile respective pot fi deduse în cadrul impozitării veniturilor acestui sediu permanent în cursul anilor fiscali viitori. Desigur, un asemenea regim fiscal instaurează o diferență de tratament fiscal în considerarea căruia o societate rezidentă ar putea fi descurajată să își exercite activitățile prin intermediul unui sediu permanent situat într-un alt stat membru. Totuși, potrivit Curții, un astfel de regim poate fi justificat în considerarea necesității de a menține repartizarea competenței de impozitare între statele membre și a necesității de a preveni riscul unei duble deduceri a pierderilor, care, luate împreună, urmăreau obiective legitime compatibile cu tratatul și constituiau astfel motive imperative de interes general, din moment ce acest regim este proporțional cu obiectivele menționate.

În materia liberei prestări a serviciilor atrag atenția trei cauze.

În primul rând, cauza *Centro Europa 7* (Hotărârea din 31 ianuarie 2008, C-380/05, Rep., p. I-349), referitoare la un operator italian activ în sectorul difuzării programelor de televiziune, titular al unei concesiuni de autorizație de emisie, care se afla în imposibilitate de a emite în absența atribuirii frecvențelor radio de emisie. Curtea a interpretat dispozițiile

de drept comunitar¹⁷ referitoare la criteriile de acordare a acestor frecvențe radio. Curtea relevă că aplicarea succesivă a regimurilor tranzitorii instituite de legislația italiană în favoarea canalelor existente a avut drept efect să împiedice accesul la piața în cauză pentru operatorii care nu dispun de frecvențe radio de emisie. Autorizația generală de funcționare pe piața serviciilor radiodifuzate exclusiv în favoarea canalelor existente a consolidat acest efect restrictiv. Consecința acestei împrejurări a fost aceea a imobilizării structurilor pieței naționale și a protejării poziției canalelor menționate. Curtea precizează că un regim care limitează numărul operatorilor de pe teritoriul național poate fi justificat prin obiective de interes general, însă trebuie, în acest caz, să fie organizat pe baza unor criterii obiective, transparente, nediscriminatorii și proporționale. Nu aceasta este situația în cazul unui regim care atribuie frecvențe radio de emisie în exclusivitate și fără limite temporale unui număr limitat de operatori existenți, fără a ține seama de criteriile citate anterior. Curtea a concluzionat că o legislație națională a cărei aplicare are drept efect faptul că un operator titular al unei concesiuni este în imposibilitate de a emite în lipsa frecvențelor radio de emisie acordate pe baza criteriilor menționate este contrară principiilor tratatului privind libera prestare a serviciilor, precum și principiilor stabilite prin noul cadru de reglementare comun rețelelor și serviciilor de comunicații electronice¹⁸.

În al doilea rând, cauza *Rüffert* (Hotărârea din 3 aprilie 2008, C-346/06), în care Curtea s-a aplecat asupra problemei dacă libertatea de a presta servicii se opune unei legislații a unui stat membru potrivit căreia adjudecatarul unui contract de achiziții publice de lucrări trebuie să se angajeze în scris să plătească salariaților săi cel puțin remunerația prevăzută în convenția colectivă aplicabilă și să impună această obligație subcontractanților săi transnaționali care detașează lucrători pe teritoriul aceluia stat membru, nerespectarea acestui angajament declanșând plata unei penalități contractuale. Curtea a statuat că, chiar dacă, în virtutea dispozițiilor Directivei 96/71¹⁹ privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii, un stat membru are posibilitatea de a impune un quantum al salariului minim întreprinderilor cu sediul în alte state membre, în cadrul unei prestări de servicii transnaționale, acesta nu are dreptul să impună întreprinderilor respective un quantum al salariului prevăzut de o convenție colectivă aplicabilă, chiar dacă, în fond, acesta îl depășește pe cel aplicabil în temeiul legislației la locul executării prestațiilor în cauză și nedecarate de aplicare generală, care impune, printr-o măsură cu caracter legislativ, autorității contractante să nu desemneze drept adjudecatari ai contractelor de achiziții publice de lucrări decât acele întreprinderi care, la depunerea ofertei, se angajează în scris să plătească salariaților lor, în schimbul executării prestațiilor respective, cel puțin remunerația prevăzută în convenția colectivă menționată. O asemenea legislație constituie

¹⁷ Directiva 2002/21/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 martie 2002 privind un cadru de reglementare comun pentru rețelele și serviciile de comunicații electronice (Directivă-cadru) (JO L 108, p. 33, Ediție specială, 13/vol. 35, p. 195). Directiva 2002/20/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 martie 2002 privind autorizarea rețelelor și serviciilor de comunicații electronice (Directiva privind autorizarea) (JO L 108, p. 21, Ediție specială, 13/vol. 35, p. 183) și Directiva 2002/77/CE a Comisiei din 16 septembrie 2002 privind concurența pe piețele de rețele și servicii de comunicații electronice (JO L 249, p. 21, Ediție specială, 08/vol. 01, p. 132).

¹⁸ Cunoscut sub numele de „NCRC”, acesta se compune din Directiva-cadru și din patru directive speciale, printre care Directiva privind autorizarea, care sunt completate prin Directiva 2002/77.

¹⁹ Directiva 96/71/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 1996 privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii (JO L 18, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 29).

o restricție privind libertatea de a presta servicii prevăzută la articolul 49 CE în măsura în care poate impune prestatorilor de servicii stabiliți într-un alt stat membru, în care cuantumul salariului minim este inferior, o sarcină economică suplimentară care este susceptibilă de a împiedica, de a îngreuna sau de a face mai puțin avantajoasă executarea prestației în statul membru gazdă.

În sfârșit, cauza *Comisia/Luxemburg* (Hotărârea din 19 iunie 2008, C-319/06), în care Curtea a statuat că articolul 3 alineatul (10) prima liniuță din Directiva 96/71 privind detașarea lucrătorilor în cadrul prestării de servicii constituie o derogare de la principiul potrivit căruia aspectele cu privire la care statul membru gazdă poate impune legislația sa întreprinderilor care detașează lucrători pe teritoriul său sunt prevăzute limitativ la articolul 3 alineatul (1) primul paragraf din această directivă. Posibilitatea recunoscută de acest articol statului membru de a impune în mod nediscriminatoriu întreprinderilor menționate condiții de muncă și de încadrare în muncă privind alte aspecte decât cele avute în vedere articolul 3 alineatul (1) primul paragraf din aceeași directivă, sub rezerva de a fi vorba despre dispoziții de ordine publică, reprezintă o excepție de la sistemul pus în aplicare prin această directivă, precum și o derogare de la principiul fundamental al liberei prestări a serviciilor și trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte. Prin urmare, Curtea a constatat că un stat membru nu își îndeplinește obligațiile care îi revin în temeiul articolului 3 alineatul (10) prima liniuță din aceeași directivă atunci când declară că reprezintă dispoziții imperative care sunt de domeniul ordinii publice naționale, în primul rând, dispozițiile care rezultă, printre altele, din convenții colective de generală aplicare și, în al doilea rând, cele de transpunere a Directivei 96/71/CE, care obligă întreprinderile în cauză, pe de o parte, să nu detașeze decât personalul cu care întreprinderea a încheiat un contract de muncă în formă scrisă sau un alt document considerat ca având aceeași valoare potrivit Directivei 91/533²⁰ și, pe de altă parte, să respecte legislația națională în materia muncii cu timp parțial și a muncii pe durată determinată. Curtea a constatat de asemenea că un stat membru nu își îndeplinește obligațiile care îi revin în temeiul articolului 49 CE, pe de o parte, prin obligarea întreprinderilor având sediul social în afara teritoriului național și care detașează lucrători pe teritoriul acestuia să depună la un mandatar ad-hoc cu reședința pe teritoriul național documentele necesare controlului privind îndeplinirea obligațiilor care le incumbă în aplicarea legislației naționale, înainte de începerea detașării, și să le lase acolo o perioadă nedeterminată după încheierea prestației, și, pe de altă parte, prin prevederea, în cadrul unei reglementări de drept intern care stabilește o procedură de declarare prealabilă în cazul detașării lucrătorilor, a condițiilor referitoare la accesul la informații esențiale, indispensabile unui control al autorităților naționale competente într-un mod lipsit de claritatea necesară asigurării securității juridice a întreprinderilor care doresc să detașeze lucrători pe teritoriul statului membru menționat.

În materia libertății de stabilire și a liberei prestări a serviciilor a intervenit cauza *ASM Brescia* (Hotărârea din 17 iulie 2008, C-347/06), care privește reglementarea italiană adoptată în vederea încetării anticipate, la sfârșitul unei perioade tranzitorii, a concesiunilor de distribuție a gazelor naturale atribuite fără procedura de licitație competitivă prevăzută de Directiva 2003/55 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor

²⁰ Directiva 91/533/CEE a Consiliului din 14 octombrie 1991 privind obligația angajatorului de a informa lucrătorii asupra condițiilor aplicabile contractului sau raportului de muncă (JO L 288, p. 32, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 174).

naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE²¹. Mai precis, întrebările preliminare adresate Curții se refereau la compatibilitatea prelungirii, în anumite condiții, a perioadei tranzitorii în cauză cu directiva menționată și cu articolele 43 CE, 49 CE și 86 alineatul (1) CE. Curtea a statuat că nici Directiva 2003/55, nici articolele 43 CE, 49 CE și 86 alineatul (1) CE nu se opun unei asemenea reglementări, în măsura în care, în ceea ce privește compatibilitatea cu articolele din Tratatul CE citate anterior, o asemenea prelungire poate fi considerată necesară pentru a permite cocontractanților să înceteze raporturile contractuale în condiții acceptabile atât din punctul de vedere al exigențelor serviciului public, cât și din punct de vedere economic. În ceea ce privește acest din urmă aspect, Curtea a considerat că, deși reglementarea italiană introduce o diferență de tratament care constituie o discriminare indirectă pe motiv de naționalitate, această diferență de tratament poate fi totuși justificată prin necesitatea de a respecta principiul securității juridice, care impune, în special, ca normele de drept să fie clare, precise și previzibile în privința efectelor lor. Potrivit Curții, acest principiu nu numai că permite, dar și impune ca rezilierea unei astfel de concesiuni să fie însoțită de o perioadă tranzitorie care să permită cocontractanților să înceteze raporturile contractuale în condiții acceptabile atât din punctul de vedere al exigențelor serviciului public, cât și din punct de vedere economic.

În ceea ce privește libera circulația capitalurilor, vom menționa cauza *Arens-Sikken* (Hotărârea din 11 septembrie 2008, C-43/07), în care era în discuție o reglementare referitoare la calculul impozitelor pe succesiune și pe transferul proprietăților imobiliare datorate pentru un bun imobil situat într-un stat membru care, la calcularea impozitelor menționate, nu prevedea caracterul deductibil al datoriilor legate de o atribuire excedentară rezultată dintr-un partaj testamentar de ascendent, în cazul în care persoana a cărei succesiune fusese deschisă nu avea reședința, la data decesului său, în acest stat, ci în alt stat membru. Curtea a statuat că dispozițiile tratatului referitoare la libera circulație a capitalurilor se opun unei asemenea reglementări, în măsura în care aceasta aplică un nivel progresiv de impozitare și atât timp cât neluarea în considerare a datoriilor menționate coroborată cu acest nivel progresiv ar putea determina o sarcină fiscală superioară pentru moștenitorii care nu se pot prevala de un astfel de caracter deductibil. Curtea a respins astfel argumentul potrivit căruia diferența de tratament instaurată se raporta la situații care nu erau comparabile în mod obiectiv, din moment ce reglementarea în cauză trata în mod identic, cu excepția deducerii datoriilor, succesiunile rezidenților și ale nerezidenților în vederea impozitării succesiunilor. Curtea a precizat de asemenea că, în absența unei convenții bilaterale de evitare a dublei impunerii, statul membru în care este situat bunul imobil nu poate, pentru a justifica o restricție privind libera circulație a capitalurilor care rezultă din reglementarea sa, să se prevaleze de existența unei posibilități, independentă de voința sa, de acordare a unui credit fiscal de către statul membru în care persoana a cărei succesiune este deschisă avea reședința la data decesului său, care ar putea să compenseze, în tot sau în parte, prejudiciul suferit de moștenitorii acesteia ca urmare a neluării în considerare de către statul membru în care este situat bunul imobil menționat, la calcularea impozitelor pe transferul proprietăților imobiliare, a datoriilor legate de o atribuire excedentară rezultată dintr-un partaj testamentar de ascendent.

²¹ Directiva 2003/55 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE (JO L 176, p. 57, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 80).

Vom reține de asemenea cauza *Truck Center* (Hotărârea din 22 decembrie 2008, C-282/07), în care Curtea a răspuns unei cereri de interpretare a dispozițiilor din tratat referitoare la libera circulație a capitalurilor prin prisma legislației belgiene în materia impozitului pe profit. În virtutea acestei legislații, dobânzile plătite de o societate rezidentă unei societăți beneficiare rezidente a altui stat membru făceau obiectul unei rețineri la sursă (numită impozit pe bunuri mobile), deși erau exonerate de această reținere dobânzile plătite unei societăți beneficiare rezidente. Curtea a statuat că dispozițiile din tratat referitoare la libertatea de stabilire și la libera circulație a capitalurilor nu se opun unei asemenea reglementări fiscale. După ce a amintit că, în materia impozitelor directe, situația rezidenților și cea a nerezidenților nu sunt, ca regulă generală, comparabile, Curtea a constatat că diferența de tratament în cauză, constând în aplicarea unor mecanisme de impozitare diferite după cum societățile au sediul în Belgia sau într-un alt stat membru, vizează situații care nu sunt comparabile în mod obiectiv. Astfel, potrivit Curții, poziția statului belgian, tipurile de impozite pe dobânzi, care au temeuri juridice diferite, precum și situațiile în care se află societățile beneficiare ale dobânzilor în ceea ce privește plata impozitului sunt diferite după cum societățile beneficiare ale dobânzilor menționate sunt sau nu sunt rezidente. Totodată, Curtea a statuat că diferența de tratament care rezultă din reglementarea în cauză nu creează în mod necesar un avantaj pentru societățile beneficiare rezidente, în condițiile în care, pe de o parte, acestea sunt obligate să efectueze plata anticipată a impozitului pe profit, iar, pe de altă parte, nivelul impozitului pe bunuri mobile perceput pentru dobânzile plătite unei societăți nerezidente este net inferior nivelului impozitului pe profit care se aplică veniturilor societăților rezidente beneficiare ale dobânzilor. În aceste condiții, diferența de tratament menționată nu constituie o restricție privind libertatea de stabilire și libera circulație a capitalurilor.

În materia liberei circulații a lucrătorilor, Curtea s-a pronunțat cu privire la recunoașterea diplomelor obținute în urma formărilor organizate în cadrul „acordurilor de omologare”.

În cauza *Comisia/Grecia* (Hotărârea din 23 octombrie 2008, C-274/05), Comisia reproșă Republicii Elene nerecunoașterea diplomelor eliberate de autoritățile competente ale altor state membre ca urmare a formărilor organizate în cadrul acordurilor în temeiul cărora o formare organizată de un organism privat în Grecia este omologată de autoritățile respective și atribuirea în favoarea Consiliului însărcinat cu recunoașterea echivalenței profesionale a titlurilor de studii superioare a competenței de a aprecia întrunirea condițiilor necesare pentru eliberarea diplomei și natura instituției de învățământ în care titularul a efectuat formarea. În considerarea dispozițiilor Directivei 89/48²², astfel cum a fost modificată prin Directiva 2001/19²³, Curtea a statuat, în primul rând, că din articolul 1 litera (a) primul paragraf din directiva menționată rezultă că expresia „în special

²² Directiva 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani (JO L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76).

²³ Directiva 2001/19/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2001 de modificare a Directivelor 89/48/CEE și 92/51/CEE ale Consiliului privind sistemul general de recunoaștere a calificărilor profesionale și a Directivelor 77/452/CEE, 77/453/CEE, 78/686/CEE, 78/687/CEE, 78/1026/CEE, 78/1027/CEE, 80/154/CEE, 80/155/CEE, 85/384/CEE, 85/432/CEE, 85/433/CEE și 93/16/CEE ale Consiliului privind profesiile de asistent medical generalist, medic dentist, medic veterinar, moașă, arhitect, farmacist și medic (JO L 206, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 60).

în Comunitate” acoperă atât formarea integrală obținută în statul membru care a eliberat titlul de formare respectiv, cât și formarea parțială sau integrală obținută într-un alt stat membru. În al doilea rând, deși metoda de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior prevăzută de directiva menționată nu conduce la o recunoaștere automată și necondiționată a diplomelor, precum și a calificărilor profesionale respective, în special în ceea ce privește posibilitatea prevăzută la articolul 4 din aceeași directivă, recunoscută statelor membre, de a impune măsuri compensatorii, Curtea a considerat că alegerea tipului de măsuri compensatorii aparține solicitantului recunoașterii diplomei, nu numai în ceea ce privește profesiile care presupun o cunoaștere a dreptului intern, ci și în cazul tuturor celorlalte profesii care fac obiectul unor dispoziții speciale diferite. În al treilea rând, Curtea a afirmat că, în virtutea articolului 8 alineatul (1) din această directivă, numai autoritățile care eliberează diplomele au sarcina de a verifica, în lumina normelor aplicabile în cadrul sistemului acestora de formare profesională, condițiile cerute pentru eliberarea lor și natura instituției de învățământ în care titularul a efectuat formarea. În schimb, statul membru gazdă nu poate examina temeiul în baza căruia au fost eliberate diplomele. În sfârșit, Curtea a statuat că, în virtutea articolului 3 din directiva menționată, statul membru gazdă trebuie să permită, în domeniul public, reîncadrarea într-un grad superior a persoanelor care au fost angajate pe un nivel inferior față de acela pe care l-ar fi putut pretinde dacă diplomele lor ar fi fost recunoscute de autoritatea competentă.

Pe de altă parte, Curtea a continuat elaborarea jurisprudenței în materia securității sociale a lucrătorilor migranți cu ocazia soluționării a două cauze privind interpretarea dispozițiilor Regulamentului nr. 1408/71²⁴. Cauza *Guvernul Comunității franceze și Guvernul valon* (Hotărârea din 1 aprilie 2008, C-212/06) privea un regim de asigurări pentru îngrijirea persoanelor instituit de Guvernul flamand al Regatului Belgiei în regiunea de limbă olandeză și în regiunea bilingvă Bruxelles-Capitale. Acest regim prevedea dreptul la decontarea de către casa de asigurări, în anumite condiții și până la concurența unei sume maxime, a anumitor cheltuieli determinate de starea de dependență pentru motive de sănătate. Afilierea la acest regim nu era deschisă decât persoanelor cu reședința în cele două regiuni menționate anterior, precum și persoanelor care lucrau pe teritoriul regiunilor menționate și care aveau reședința în alt stat membru decât Regatul Belgiei. Persoanele care, deși lucrau în regiunea de limbă olandeză sau în regiunea bilingvă Bruxelles-Capitale, aveau reședința într-o altă parte a teritoriului național erau, prin urmare, excluse de la aplicarea acestui regim. După ce a confirmat că prestațiile plătite în temeiul unui regim precum cel al asigurărilor pentru îngrijirea persoanelor în discuție se încadrează în domeniul material de aplicare al Regulamentului nr. 1408/71, Curtea a amintit că articolele 39 CE și 43 CE se opun oricărei măsuri naționale care, chiar și atunci când se aplică fără discriminare pe motiv de cetățenie sau de naționalitate, este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea, de către resortisanții comunitari, a libertăților fundamentale garantate de tratat. Prin urmare, articolele 39 CE și 43 CE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unei entități federate a unui stat membru, precum aceea care guvernează asigurările pentru îngrijirea persoanelor, care limitează participarea la un regim de securitate socială și beneficiul prestațiilor prevăzute de acesta la categoria persoanelor care fie au reședința în raza teritorială de competență a respectivei entități,

²⁴ Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO L 149, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 26).

fie desfășoară o activitate profesională pe acest teritoriu, păstrându-și reședința într-un alt stat membru, în măsura în care o astfel de limitare îi afectează pe resortisanții altor state membre sau pe resortisanții naționali care se folosesc de dreptul lor de liberă circulație în interiorul Comunității Europene.

Articolul 13 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul nr. 1408/71, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul nr. 647/2005²⁵, prevede că persoana care desfășoară o activitate salariată pe teritoriul unui stat membru se supune legislației statului respectiv chiar dacă are domiciliul pe teritoriul altui stat membru. În cauza *Bosmann* (Hotărârea din 20 mai 2008, C-352/06), Curtea a examinat situația unui lucrător căruia i s-a refuzat plata prestațiilor familiale de către statul membru de reședință, în considerarea reînțelegerii exercitării unei activități profesionale într-un alt stat membru. Curtea a subliniat că articolul 13 alineatul (2) litera (a) trebuie interpretat în lumina articolului 42 CE, care vizează facilitarea liberei circulații a lucrătorilor și presupune în special că lucrătorii migranți nu trebuie nici să își piardă drepturi la prestații de securitate socială, nici să suporte o reducere a cuantumului acestora pentru că și-au exercitat dreptul la libera circulație conferit prin tratat. Curtea a dedus de aici că statul membru de reședință nu poate fi lipsit de posibilitatea de a acorda alocații familiale persoanelor care au reședința pe teritoriul său și că dispoziția menționată din regulament nu se opune posibilității ca un lucrător migrant care este cuprins în regimul de securitate socială al statului membru al locului de muncă să primească, în aplicarea unei legislații naționale a statului membru de reședință, prestații familiale în acest din urmă stat. Revine instanței naționale sarcina de a stabili dacă împrejurările cauzei sunt relevante în scopul de a aprecia dacă lucrătorul îndeplinește condițiile pentru acordarea unei asemenea prestații familiale în virtutea legislației statului membru în cauză.

Transporturi

Patru cauze merită în mod special să fie menționate în materia transporturilor.

În ceea ce privește transporturile rutiere, cu referire la conducătorii auto cărora nu li s-a recunoscut permisul de conducere obținut în Republica Cehă ulterior retragerii administrative a permisului lor de conducere german ca urmare a consumului de droguri sau de alcool, Curtea a precizat, în cauzele reunite *Wiedemann și Funk* (Hotărârea din 28 mai 2008, C-329/06 și C-343/06), că Directiva 91/439 privind permisele de conducere²⁶ trebuie interpretată în sensul că se opune ca un stat membru să refuze recunoașterea pe teritoriul său a validității unui permis de conducere emis ulterior de un alt stat membru atât timp cât posesorul său nu s-a conformat condițiilor impuse în primul stat membru pentru emiterea unui nou permis ca urmare a retragerii unui permis anterior, condiții

²⁵ Regulamentul (CE) nr. 647/2005 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 aprilie 2005 de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați, cu lucrătorii nesalariați și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în interiorul Comunității, precum și a Regulamentului (CEE) nr. 574/72 al Consiliului de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 (JO L 117, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 7, p. 211).

²⁶ Directiva 91/439/CEE a Consiliului din 29 iulie 1991 privind permisele de conducere (JO L 237, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 62), astfel cum a fost modificată prin Regulamentul (CE) nr. 1882/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 septembrie 2003 (JO L 284, p. 1, Ediție specială, 01/vol. 4, p. 213).

care includ examenul de aptitudine pentru conducere care să ateste că motivele care au justificat retragerea menționată nu mai există. Totuși, această directivă nu se opune ca un stat membru să refuze recunoașterea pe teritoriul său a dreptului de a conduce care rezultă dintr-un permis de conducere emis ulterior de un alt stat membru în cazul în care se stabilește, pe baza unor mențiuni din acesta sau a altor informații incontestabile care provin de la statul membru care a emis permisul, că, la momentul la care acesta a fost emis, posesorul său, care a făcut obiectul unei măsuri de retragere a unui permis anterior pe teritoriul primului stat membru, nu avea domiciliul stabil pe teritoriul statului membru care a emis permisul. Pe de altă parte, directiva menționată se opune ca un stat membru să suspende provizoriu dreptul de a conduce care rezultă dintr-un permis de conducere emis de un alt stat membru în timp ce acest din urmă stat membru verifică modul în care a fost emis permisul respectiv.

În ceea ce privește transportul aerian, în cadrul unui litigiu dintre un pasager și o companie aeriană, determinat de refuzul acesteia din urmă de a-l despăgubi ca urmare a anulării unui zbor cu plecarea din Manila (Filipine), Curtea a precizat, în cauza *Emirates Airlines* (Hotărârea din 10 iulie 2008, C-173/07), că o călătorie dus-întors nu poate fi considerată drept unul și același „zbor” în sensul Regulamentului nr. 261/2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor²⁷. În consecință, articolul 3 alineatul (1) litera (a) din regulamentul menționat, care prevede aplicarea acestui regulament pasagerilor care pleacă de pe un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru în care se aplică dispozițiile tratatului, trebuie interpretat în sensul că nu se aplică în situația unei călătorii dus-întors în care pasagerii care pleacă inițial de pe un aeroport situat pe teritoriul unui stat membru supus dispozițiilor tratatului se întorc pe acest aeroport prin intermediul unui zbor cu plecare de pe un aeroport situat într-o țară terță. Împrejurarea că zborul de plecare și zborul de retur fac obiectul unei rezervări unice este fără incidență asupra interpretării acestei dispoziții.

Tot în materia transportului aerian, în cauza *Wallentin-Hermann* (Hotărârea din 22 decembrie 2008, C-549/07), Curtea a trebuit să interpreteze articolul 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004, care se referă la compensarea pentru pasageri în cazul anulării unui zbor și la noțiunea „împrejurări excepționale”. Curtea a decis că o problemă tehnică survenită la o aeronavă și care determină anularea unui zbor nu intră în sfera noțiunii „împrejurări excepționale” în sensul acestei prevederi, cu excepția cazului în care această problemă decurge din evenimente care, prin natura sau prin originea lor, nu sunt inerente exercitării normale a activității operatorului de transport aerian vizat și care scapă de sub controlul efectiv al acestuia. Chiar dacă o problemă tehnică a unei aeronave poate fi inclusă în deficiențele neprevăzute care pot afecta siguranța zborului, aceste împrejurări nu pot fi totuși considerate excepționale, în timp ce o problemă tehnică provocată de o deficiență de întreținere a unui aparat trebuie considerată inerentă exercitării normale a activității operatorului de transport aerian. Curtea a precizat că, pentru interpretarea acestei noțiuni, Convenția de la Montréal nu se dovedește determinantă. Pe de altă parte, Curtea a adăugat că frecvența problemelor tehnice la un operator de transport aerian nu reprezintă, în sine,

²⁷ Regulamentul (CE) nr. 261/2004 al Parlamentului European și Consiliului din 11 februarie 2004 de stabilire a unor norme comune în materie de compensare și de asistență a pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor și de abrogare a Regulamentului (CEE) nr. 295/91 (JO L 46, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 12, p. 218).

un element de natură să conducă la concluzia prezenței sau a absenței unor „împrejurări excepționale” în sensul articolului 5 alineatul (3) din Regulamentul nr. 261/2004. În sfârșit, Curtea a statuat că faptul că un operator de transport aerian a respectat normele minime de întreținere a unei aeronave nu poate, în sine, să fie suficient pentru a se dovedi că acest operator de transport a luat „toate măsurile posibile” în sensul acestui articol și, prin urmare, pentru a exonera operatorul respectiv de transport de obligația de compensare prevăzută la articolul 5 alineatul (1) litera (c) și la articolul 7 alineatul (1) din acest regulament. Întrucât nu toate împrejurările excepționale sunt exoneratoare, ci numai cele care nu au putut fi evitate, deși au fost luate toate măsurile posibile, incumbă celui care înțelege să se prevaleze de acestea sarcina de a dovedi că acestea nu au putut fi evitate prin măsuri adaptate situației, fără să fi acceptat sacrificii care nu puteau fi asumate în raport cu capacitățile întreprinderii sale.

În ceea ce privește transportul maritim, Curtea a precizat, în cauza *The International Association of Independent Tanker Owners și alții* (Hotărârea din 3 iunie 2008, C-308/06), că articolul 4 din Directiva 2005/35 privind poluarea cauzată de nave²⁸ coroborat cu articolul 8 din aceasta, prin faptul că obligă statele membre să sancționeze deversările de substanțe poluante de către nave în cazul în care au fost săvârșite „cu intenție, prin imprudență sau ca urmare a unei neglijențe grave”, fără a defini însă aceste noțiuni, nu încalcă principiul general al securității juridice în măsura în care impune statelor membre obligația de a sancționa deversările de substanțe poluante de către nave săvârșite ca urmare a unei „neglijențe grave”. Astfel, aceste noțiuni diferite, în special noțiunea „neglijență gravă”, corespund unor criterii de angajare a răspunderii care sunt de natură să se aplice unui număr nedefinit de situații, imposibil de imaginat în prealabil, iar nu unor comportamente precise care pot fi detaliate în cadrul unui act normativ, de drept comunitar sau de drept național. Pe de altă parte, aceste noțiuni sunt integrate pe deplin și sunt utilizate în sistemele juridice proprii ale statelor membre. În această privință, noțiunea „neglijență gravă” în înțelesul articolului 4 din Directiva 2005/35 trebuie interpretată în sensul că presupune o acțiune sau o omisiune involuntară prin care persoana răspunzătoare încalcă, în mod grav, obligația de diligență pe care ar fi trebuit și ar fi putut să o respecte, având în vedere calitățile, cunoștințele, aptitudinile și situația sa individuală. În sfârșit, conform articolului 249 CE, Directiva 2005/35 trebuie să fie transpusă de statele membre în ordinea lor juridice. Astfel, definiția însăși a încălcărilor menționate la articolul 4 din această directivă și sancțiunile aplicabile sunt cele care rezultă din normele instituite de statele membre.

²⁸ Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni în caz de încălcare (JO L 255, p. 11, Ediție specială, 15/vol. 15, p. 158).

Normele privind concurența

Patru hotărâri rețin în mod special atenția în ceea ce privește normele privind concurența care se aplică întreprinderilor.

În ceea ce privește noțiunile de întreprindere și de activitate economică, Curtea a statuat în cauza *MOTOE* (Hotărârea din 1 iulie 2008, C-49/07) că o persoană juridică ale cărei activități constau în organizarea de competiții sportive și în încheierea, în acest context, a unor contracte de sponsorizare, de publicitate și de asigurare, destinate să exploateze din punct de vedere comercial aceste competiții și care constituie o sursă de venituri pentru această entitate, trebuie calificată drept întreprindere în sensul dreptului comunitar al concurenței. Această calificare nu este pusă în discuție de faptul că o asemenea entitate nu urmărește un scop lucrativ, nici prin faptul că dispune de competența de a emite un aviz conform cu privire la cererile de autorizare prezentate autorităților publice în vederea organizării unor competiții, fiind necesară o distincție între participarea acestei entități la procesul decizional al autorităților și activitățile economice exercitate de aceasta, precum organizarea și exploatarea comercială a competițiilor. Curtea a amintit totodată că împrejurarea că o activitate are o legătură cu sportul nu împiedică aplicarea normelor tratatului. În sfârșit, în cadrul acestei hotărâri, Curtea a statuat că articolele 82 CE și 86 CE se opun unei reglementări naționale care conferă unei persoane juridice care organizează competiții sportive și încheie în acest cadru contracte de sponsorizare, de publicitate și de asigurare competența de a emite un aviz conform cu privire la cererile de autorizare prezentate în vederea organizării acestor competiții fără a stabili limite, obligații și un control în exercitarea acestei competențe.

În cauza *CEPSA* (Hotărârea din 11 septembrie 2008, C-279/06), Curtea s-a aplecat asupra condițiilor de exonerare a unor contracte de aprovizionare exclusivă cu produse petroliere (a se vedea Hotărârea din 14 decembrie 2006, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, Rec., p. I-11987). Un asemenea contract este susceptibil de a intra în domeniul de aplicare al articolului 81 alineatul (1) CE atunci când exploatantul stației de distribuție a carburanților își asumă într-o proporție deloc neglijabilă riscuri financiare și comerciale legate de vânzarea acestor produse către terți și atunci când cuprinde clauze care pot să încalce concurența. Dacă exploatantul nu își asumă astfel de riscuri, sunt susceptibile de a intra în domeniul de aplicare al articolului 81 alineatul (1) CE numai obligațiile impuse exploatantului în cadrul serviciilor de intermediere oferite de acesta comitentului, precum clauzele de exclusivitate și de neconcurență. În ceea ce privește condițiile de exonerare, Curtea a statuat că un asemenea contract este susceptibil de a beneficia de o exceptare pe categorii prevăzută în Regulamentul nr. 1984/83²⁹ dacă respectă durata maximă de 10 ani și dacă furnizorul îi acordă exploatantului stației de distribuție a carburanților, în contrapartidă pentru exclusivitate, avantaje economice importante care contribuie la o ameliorare a distribuției, facilitează instalarea sau modernizarea stației de distribuție a carburanților și reduc costurile de distribuție. Curtea a precizat de asemenea normele aplicabile acordurilor încheiate sub imperiul

²⁹ Regulamentul (CEE) nr. 1984/83 al Comisiei din 22 iunie 1983 privind aplicarea articolului 85 alineatul (3) din tratat categoriilor de acorduri de aprovizionare exclusivă (JO L 173, p. 5), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 1582/97 al Comisiei din 30 iulie 1997 (JO L 214, p. 27).

Regulamentului nr. 1984/83 a căror executare se extinde dincolo de data expirării acestui regulament. Pe de altă parte, în ceea ce privește contractele care țin de Regulamentul nr. 2790/1999³⁰, exceptarea prevăzută la articolul 2 nu se aplică acordurilor verticale care au ca obiect restrângerea capacității cumpărătorului de a-și stabili prețul de vânzare, Curtea a statuat că este de competența instanței de trimitere să analizeze dacă revânzătorul are o posibilitate reală de a scădea acest preț. În sfârșit, Curtea a precizat că nulitatea de plin drept prevăzută la articolul 81 alineatul (2) CE afectează în întregime un contract numai în cazul în care clauzele incompatibile cu alineatul (1) al acestui articol nu sunt separabile de contract. În caz contrar, consecințele nulității în privința tuturor celorlalte elemente ale contractului nu aparțin domeniului dreptului comunitar.

În materia abuzului de poziție dominantă, vom reține Hotărârea *Sot. Lélos kai Sia* (Hotărârea din 16 septembrie 2008, C-468/06-C-478/06), care vine în continuarea cauzei *Syfait și alții* (Hotărârea din 31 mai 2005, C-53/03). Curtea a statuat în cadrul acesteia că refuzul unei întreprinderi farmaceutice în poziție dominantă pe piața anumitor medicamente de a onora comenzile „normale” adresate de vânzători angro pentru a-i împiedica pe aceștia din urmă să exporte aceste medicamente dintr-un stat membru către alte state membre constituie un abuz de poziție dominantă. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea a examinat dacă existau circumstanțe specifice în sectorul produselor farmaceutice care ar putea exclude caracterul abuziv al refuzului. Curtea a apreciat mai întâi că o întreprindere farmaceutică în poziție dominantă nu se poate întemeia pe faptul că exporturile paralele de medicamente dintr-un stat membru în care prețurile acestora sunt scăzute către alte state membre în care prețurile sunt mai ridicate nu ar avea decât o utilitate minimă pentru consumatorul final. Astfel, aceste exporturi constituie o sursă alternativă de aprovizionare, ceea ce presupune în mod necesar anumite avantaje pentru consumatorul final. În continuare, Curtea a hotărât că existența unor reglementări etatice în materia prețurilor la medicamente nu exclude cu atât mai mult caracterul abuziv al refuzului. Cu toate acestea, Curtea a amintit că o întreprindere în poziție dominantă poate adopta măsuri rezonabile și proporționale cu necesitatea de a-și apăra propriile interese comerciale. În consecință, pentru a aprecia dacă refuzul unei întreprinderi farmaceutice de a livra vânzătorilor angro care efectuează exporturi paralele constituie o măsură rezonabilă și proporțională în raport cu amenințarea pe care o constituie aceste exporturi pentru interesele comerciale legitime ale acesteia, trebuie stabilit în ce măsură comenzile adresate de acești vânzători angro prezintă un caracter anormal din perspectiva relațiilor comerciale anterioare ale întreprinderii farmaceutice cu vânzătorii angro respectivi, precum și a volumului comenzilor în raport cu necesitățile pieței statului membru vizat. Curtea a precizat că este de competența instanței naționale de trimitere să determine caracterul „normal” al comenzilor respective în funcție de aceste două criterii.

În sfârșit, se impune a atrage atenția asupra Hotărârii *Bertelsmann și Sony Corporation of America/Impala* (Hotărârea din 10 iulie 2008, C-413/06 P), prin care Curtea a anulat Hotărârea Tribunalului de Primă Instanță *Impala/Comisia* (Hotărârea din 13 iulie 2006, T-464/04, Rec., p. II-2289) și a adus numeroase precizări privind cerințele în materie de probă și întinderea controlului jurisdicțional în materie de concentrări. În primul rând,

³⁰ Regulamentul (CE) nr. 2790/1999 al Comisiei din 22 decembrie 1999 privind aplicarea articolului 81 alineatul (3) din tratat categoriilor de acorduri verticale și practici concertate (JO L 336, p. 21, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 66).

Curtea a statuat că nu există o prezumție generală de compatibilitate cu piața comună a unei concentrări notificate, iar deciziile de autorizare a unor concentrări nu sunt supuse unor cerințe de probă diferite de cele aplicabile deciziilor de interzicere a unei astfel de operațiuni. În al doilea rând, Curtea a amintit că Comisia se poate îndepărta, în decizia sa, de concluziile provizorii din comunicarea privind obiecțiunile. Deși Tribunalul poate, așadar, să procedeze la verificarea caracterului corect, complet și credibil al faptelor care stau la baza deciziei în lumina comunicării privind obiecțiunile, acesta nu trebuie să confere un caracter definitiv concluziilor acesteia. În al treilea rând, Curtea a precizat că nu se poate reproșa părților care fac notificarea că acestea nu prezintă anumite elemente decât în cadrul răspunsului lor la comunicarea privind obiecțiunile și că asemenea elemente nu sunt supuse unor cerințe de probă mai ridicate decât cele la care sunt supuse argumentele terților sau alte elemente furnizate de întreprinderile care fac notificarea. În plus, Curtea a statuat că, atunci când Comisia analizează în decizia sa argumentele în răspuns la comunicarea privind obiecțiunile, aceasta poate să se îndepărteze de concluziile provizorii cuprinse în această comunicare, fără a formula o cerere de informații și fără a efectua un studiu de piață suplimentar. În al patrulea rând, Curtea a precizat criteriile juridice aplicabile în materie de poziție dominantă colectivă rezultând dintr-o coordonare tacită și a hotărât că aprecierea acestor criterii, inclusiv a transparenței pe piața respectivă, nu ar trebui să se facă în mod izolat și abstract, ci ar trebui să se efectueze în lumina unui mecanism ipotetic de coordonare tacită. În sfârșit, Curtea a statuat că o decizie a Comisiei de autorizare a unei concentrări poate fi anulată din cauza unei motivări insuficiente.

În materia ajutoarelor de stat, două hotărâri merită în mod special să rețină atenția. Una dintre acestea privește noțiunea de ajutor de stat, și mai precis condiția selectivității măsurii, cealaltă privește problematica ajutoarelor ilegale, dar compatibile.

Astfel, în cauzele reunite *Unión General de Trabajadores de La Rioja* (Hotărârea din 11 septembrie 2008, C-428/06-C-434/06), Curții i-a fost adresată întrebarea dacă măsurile fiscale adoptate de entități infrastatale prin care se stabilește o cotă de impozitare inferioară cotei generale prevăzute în legislația statului spaniol și se instituie deduceri fiscale care nu există în ordinea juridică fiscală de stat trebuie considerate ca ajutoare de stat incompatibile cu piața comună numai pentru că nu se aplică decât pe teritoriul acestor entități. Curtea a precizat că instanței de trimitere, singura competentă să identifice dreptul național aplicabil și să îl interpreteze, precum și să aplice dreptul comunitar în cadrul litigiilor cu care este sesizată, îi revine sarcina de a verifica, în conformitate cu Hotărârea Curții din 6 septembrie 2006, Portugalia/Comisia (C-88/03, Rec., p. I-7115), dacă entitățile infrastatale respective, în speță Territorios Históricos și Comunitatea autonomă a Țării Bascilor, se bucură de o autonomie instituțională, procedurală și economică, ceea ce ar avea drept consecință că normele adoptate în limitele competențelor care sunt acordate acestor entități infrastatale prin Constituția spaniolă din 1978 și prin alte dispoziții de drept spaniol nu au un caracter selectiv în sensul noțiunii de ajutor de stat astfel cum este prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE. Curtea a avut astfel ocazia de a preciza, în raport cu hotărârea citată anterior, că această autonomie impune ca entitățile infraetactice să își asume consecințele politice și financiare ale unei măsuri de reducere a impozitului. Nu aceasta ar fi situația în cazul în care entitatea nu își asumă gestionarea unui buget, cu alte cuvinte, atunci când nu deține controlul nici asupra încasărilor, nici asupra cheltuielilor. Pe de altă parte, consecințele financiare ale unei reduceri a cotei naționale de impozitare nu trebuie să fie compensate prin ajutoare sau prin subvenții, declarate sau care nu rezultă

decât din examenul concret al fluxurilor financiare, provenind din alte regiuni sau de la guvernul central.

În cauza *Centre d'exploitation du livre français* (Hotărârea Curții din 12 februarie 2008, C-199/06, Rep., p. I-469), Curtea a statuat că, deși dreptul comunitar impune instanței naționale să dispună măsuri corespunzătoare care să permită remedierea în mod efectiv a efectelor nelegalității, totuși, chiar în absența unor împrejurări excepționale, nu îi impune o obligație de recuperare integrală a ajutorului ilegal. Astfel, potrivit Curții, articolul 88 alineatul (3) ultima teză CE se întemeiază pe obiectivul preventiv de garantare a faptului că vor fi puse în aplicare doar ajutoarele compatibile. În vederea realizării acestui obiectiv, punerea în aplicare a unui proiect de ajutor este amânată până când incertitudinea privind compatibilitatea acestuia este eliminată prin decizia finală a Comisiei. Atunci când Comisia adoptă o decizie pozitivă, rezultă, așadar, că acest obiectiv nu s-a aflat în contradicție cu acordarea înainte de termen a ajutorului. Cu toate acestea, în acest caz, din punctul de vedere al altor agenți economici în afară de beneficiarul unui astfel de ajutor, ilegalitatea ajutorului cu ocazia acordării sale va avea drept efect, pe de o parte, să îi expună riscului, în cele din urmă nerealizat, al punerii în aplicare a unui ajutor incompatibil și, pe de altă parte, să îi facă să suporte în termeni de concurență, dacă este cazul, mai devreme decât ar fi trebuit, efectele unui ajutor compatibil. Din punctul de vedere al beneficiarului ajutorului, avantajul nejustificat ar fi constat, pe de o parte, în neplata dobânzilor aferente cuantumului în cauză al ajutorului compatibil pe care le-ar fi achitat dacă ar fi trebuit să împrumute această sumă pe piață în așteptarea deciziei Comisiei și, pe de altă parte, în îmbunătățirea poziției sale concurențiale în raport cu ceilalți operatori de pe piață pe durata nelegalității. De aceea, instanța națională are obligația, în aplicarea dreptului comunitar, de a dispune ca beneficiarul ajutorului să plătească dobânzi aferente duratei nelegalității. Curtea a mai precizat că, în cadrul ordinii juridice naționale, instanța națională poate să dispună în plus, dacă este cazul, recuperarea ajutorului ilegal, fără a aduce atingere dreptului statului membru de a-l pune ulterior din nou în aplicare. De asemenea, instanța națională poate să admită cereri de reparare a prejudiciilor cauzate ca urmare a caracterului ilegal al ajutorului.

Pe de altă parte, cu ocazia acestei hotărâri, Curtea a precizat că, în cazul în care instanța comunitară anulează o decizie a Comisiei prin care se constată compatibilitatea cu piața comună a ajutoarelor care, cu încălcarea interdicției prevăzute la articolul 88 alineatul (3) ultima teză CE, fuseseră puse în aplicare înainte de adoptarea deciziei finale a Comisiei, se aplică succesiv prezumția de legalitate a actelor instituțiilor comunitare și principiul retroactivității efectelor nulității. Ajutoarele puse în aplicare ulterior deciziei pozitive a Comisiei sunt prezumate ca fiind legale până la decizia de anulare pronunțată de instanța comunitară și, în continuare, la data pronunțării acestei din urmă decizii, conform articolului 231 primul paragraf CE, acestea sunt considerate că nu au fost declarate compatibile prin decizia anulată, astfel încât punerea lor în aplicare trebuie considerată nelegală. În acest caz, norma cuprinsă în articolul 231 primul paragraf CE determină încetarea retroactivă a aplicării prezumției de legalitate. Astfel, obligația care rezultă din articolul 88 alineatul (3) ultima teză CE de a remedia efectele nelegalității unui ajutor se extinde, în scopul calculării sumelor care trebuie achitate de beneficiar și în afara unor împrejurări excepționale, și la perioada cuprinsă între adoptarea deciziei pozitive a Comisiei și anularea sa de către instanța comunitară.

Fiscalitate

În materia taxei pe valoarea adăugată, merită o mențiune cauza *Isle of Wight Council și alții* (Hotărârea din 16 septembrie 2008, C-288/07), în care Curtea a precizat întinderea mai multor termeni care figurează în articolul 4 alineatul (5) al doilea paragraf din Directiva 77/388 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri³¹. Astfel, Curtea a statuat că denaturările semnificative ale concurenței pe care le-ar determina calitatea de persoane neimpozabile a organismelor de drept public atunci când acestea se angajează în calitate de autorități publice trebuie să fie evaluate în raport cu activitatea în cauză, ca atare, fără ca această evaluare să vizeze o anumită piață locală. Curtea a precizat de asemenea că termenii „ar determina”, în sensul articolului menționat, trebuie interpretați în sensul că iau în considerare nu doar concurența efectivă, ci și concurența potențială, în măsura în care posibilitatea unui operator privat de a pătrunde pe piața relevantă este reală, iar nu pur ipotetică. În ceea ce privește termenul „semnificative”, în sensul aceluiași articol, trebuie înțeles în sensul că denaturările efective sau potențiale ale concurenței trebuie să fie mai mult decât negliabile.

Apropierea legislațiilor și legislații uniforme

O dată în plus, jurisprudența s-a dovedit deosebit de bogată în acest domeniu în care Uniunea Europeană desfășoară o intensă activitate. Vom menționa mai întâi o serie de hotărâri care vin să completeze jurisprudența deja abundentă în materia achizițiilor publice.

În cauza *Michaniki* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-213/07), Curtea a tranșat problema dacă statele membre au posibilitatea de a adăuga în legislația națională alte cauze de excludere a unui ofertant decât cele prevăzute de directivele comunitare pertinente. Curtea a decis că articolul 24 primul paragraf din Directiva 93/37³² trebuie interpretat în sensul că enumeră în mod exhaustiv cauzele întemeiate pe considerații obiective de calitate profesională care pot să justifice excluderea unui executant de lucrări de la participarea la un contract de achiziții publice de lucrări, însă nu se opune ca un stat membru să prevadă alte măsuri de excludere, destinate să asigure respectarea principiului egalității de tratament a ofertanților și a principiului transparenței, cu condiția ca astfel de măsuri să nu depășească ceea ce este necesar pentru a atinge acest obiectiv. Întrucât statele membre dispun de o anumită marjă de apreciere, rezultă că dreptul comunitar nu se opune adoptării de măsuri naționale destinate să înlăture riscul de apariție a unor practici care pot să amenințe transparența și să denatureze concurența, care ar putea să decurgă din prezența printre ofertanți a unui executant de lucrări care desfășoară o activitate în sectorul mijloacelor de informare în masă sau care are legături cu o persoană implicată în acest sector, și să prevină sau să combată astfel fraudă și corupția. Totuși, o dispoziție

³¹ Directiva 77/388 a Consiliului din 17 mai 1977 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată: baza unitară de evaluare (JO L 145, p. 1).

³² Directiva 93/37/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări (JO L 199, p. 54).

națională prin care se instituie o incompatibilitate generală între sectorul lucrărilor publice și cel al mijloacelor de informare în masă are drept consecință excluderea de la atribuirea contractelor de achiziții publice a executanților de lucrări publice implicați de asemenea în sectorul mijloacelor de informare în masă, în temeiul unui raport de proprietate, de acționariat principal, de asociere sau de conducere, fără să li se lase nicio posibilitate de a demonstra că nu există un risc real de tipul celui menționat. Astfel, prin excluderea unei întregi categorii de executanți de lucrări publice în temeiul prezumției absolute amintite, o asemenea dispoziție depășește ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor pretinse.

În cauza *Coditel Brabant* (Hotărârea din 13 noiembrie 2008, C-324/07), Curtea a decis că articolele 43 CE și 49 CE, principiile egalității și nediscriminării pe motiv de cetățenie sau naționalitate, precum și obligația de transparență care rezultă din acestea nu se opun atribuirii de către o autoritate publică, fără a asigura condiții concurențiale, a unei concesiuni de servicii publice către o societate cooperativă intercomunală ai cărei afiliați sunt toți autorități publice, din moment ce aceste autorități publice exercită asupra acestei societăți un control analog celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii, iar societatea respectivă desfășoară partea cea mai importantă a activității sale cu aceste autorități publice. Trebuie să existe o posibilitate de influență determinantă atât asupra obiectivelor strategice, cât și asupra deciziilor importante ale entității concesionare. Rezultă de aici că, în împrejurări în care deciziile privind activitățile societății cooperative intercomunale menționate deținută exclusiv de autorități publice sunt luate de organele statutare ale acestei societăți, compuse din reprezentanți ai autorităților publice afiliate, controlul exercitat poate fi considerat ca permițând acestora din urmă să exercite asupra acestei societăți un control analog celui pe care acestea îl exercită asupra propriilor servicii.

În cazul în care o autoritate publică se afiliază la o societate cooperativă intercomunală ai cărei afiliați sunt toți autorități publice, cu scopul de a-i transfera gestiunea unui serviciu public, controlul, pentru a fi calificat drept analog celui pe care îl exercită o persoană publică asupra propriilor servicii, poate fi exercitat împreună, făcând apel, dacă este cazul, la regula majorității. Astfel, controlul autorității publice concedente trebuie să fie analog celui pe care această autoritate îl exercită asupra propriilor servicii, dar nu trebuie să fie identic în toate privințele cu acesta. Este necesar ca acest control exercitat asupra entității concesionare să fie efectiv, dar nu este indispensabil ca acesta să fie individual. Astfel, trebuie să se admită că, în cazul în care mai multe autorități publice dețin o entitate concesionară căreia îi încredințează îndeplinirea uneia dintre misiunile lor de serviciu public, controlul pe care aceste autorități publice îl exercită asupra acestei entități poate fi exercitat împreună de acestea din urmă. Fiind vorba despre un organ colegial, procedura utilizată pentru luarea deciziilor, în special recurgerea la majoritate, este lipsită de relevanță.

Într-o cauză *Comisia/Italia* (Hotărârea din 21 februarie 2008, C-412/04), Curtea a statuat că un stat membru care supune reglementării naționale privind contractele de achiziții publice de lucrări contractele mixte de achiziții publice de lucrări, de bunuri și de servicii, precum și contractele de achiziții publice de bunuri sau de servicii care cuprind lucrări auxiliare, în cazul în care aceste lucrări reprezintă mai mult de 50 % din prețul total al contractului respectiv, nu își îndeplinește obligațiile care îi revin în temeiul Directivelor

92/50³³, 93/36³⁴ și 93/37³⁵. Într-adevăr, atunci când un contract conține atât elemente specifice unui contract de achiziții publice de lucrări, cât și elemente specifice unui alt tip de contract de achiziții publice, obiectul principal al contractului este cel care determină care directivă comunitară în materie de contracte de achiziții publice își găsește aplicarea. Această stabilire trebuie să aibă loc în raport cu obligațiile esențiale care prevalează și care caracterizează ele însele aceste achiziții publice, spre deosebire de cele care nu îmbracă decât un caracter auxiliar sau complementar și sunt impuse de însuși obiectul contractului, valoarea diferitelor prestații în cauză nefiind în această privință decât unul dintre criteriile care trebuie luate în considerare pentru respectiva stabilire. Curtea a statuat de asemenea că, din moment ce convenția încheiată între un particular, proprietar de terenuri care pot fi lotizate, și administrația comunală respectă criteriile de definire a noțiunii „contract de achiziții publice de lucrări” în sensul articolului 1 litera (a) din Directiva 93/37, valoarea estimată care trebuie să fie luată în considerare în principiu pentru a se verifica dacă este atins pragul stabilit prin această directivă și dacă, prin urmare, atribuirea contractului trebuie să respecte normele de publicitate impuse de aceasta nu poate fi înțeleasă decât în raport cu valoarea globală a diferitelor lucrări, prin însumarea valorii diferitelor loturi. Singurele excepții permise de la aplicarea Directivelor 92/50 și 93/38³⁶ sunt cele menționate limitativ și expres în cuprinsul acestora.

Într-o altă cauză *Comisia/Italia* (Hotărârea din 8 aprilie 2008, C-337/05) s-a pus problema dacă un stat membru putea atribui direct, fără a respecta procedurile prevăzute de Directiva 93/36³⁷, unei întreprinderi contracte pentru achiziționarea de elicoptere destinate să acopere necesitățile mai multor corpuri militare și civile. Curtea a statuat în primul rând că o asemenea practică nu poate fi justificată prin existența unei relații „in house”, având în vedere că o întreprindere privată deține o participare, fie și minoritară, la capitalul societății care produce elicopterele menționate și la care autoritatea contractantă în cauză este de asemenea acționară, ceea ce împiedică această autoritate să poată exercita asupra acestei societăți un control similar celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii.

Pe de altă parte, în ceea ce privește cerințele legitime de interes național prevăzute la articolul 296 CE și la articolul 2 alineatul (1) litera (b) din Directiva 93/36, pentru motivul că aceste elicoptere sunt bunuri cu dublă utilitate, Curtea amintește că orice stat membru poate lua măsurile pe care le consideră necesare pentru protecția intereselor esențiale ale siguranței sale și care se referă la producția sau la comerțul cu armament, cu muniție și cu material de război, cu condiția ca aceste măsuri să nu modifice totuși condițiile concurenței pe piața comună în ce privește produsele care nu sunt destinate unor scopuri specific militare. Rezultă din aceasta că achiziționarea de echipamente a căror utilizare în scopuri militare este puțin certă trebuie să respecte în mod necesar normele de atribuire

³³ Directiva 92/50/CEE a Consiliului din 18 iunie 1992 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de servicii (JO L 209, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 50).

³⁴ Directiva 93/36/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri (JO L 199, p. 1).

³⁵ Directiva 93/37/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări (JO L 199, p. 54).

³⁶ Directiva 93/38/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții în sectoarele apei, energiei, transporturilor și telecomunicațiilor (JO L 199, p. 84).

³⁷ A se vedea nota 34.

a contractelor de achiziții publice. Aceasta este situația în cazul furnizării de elicoptere unor corpuri militare în vederea unei utilizări civile și nici chiar o obligație de confidențialitate nu poate împiedica respectarea acestor norme. În consecință, procedura negociată are un caracter excepțional și nu poate fi aplicată decât în cazuri enumerate limitativ. Întrucât Directiva 93/36 trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte, cu riscul de a o priva de efectul său util, statele membre nu pot să prevadă ipoteze de utilizare a procedurii negociate care nu sunt prevăzute de această directivă sau să adauge ipotezelor expres prevăzute condiții noi care au ca efect să înlesnească recurgerea la procedura menționată. În plus, sarcina de a proba că împrejurările excepționale care justifică o derogare există în mod efectiv îi revine celui care înțelege să se prevaleze de această derogare.

Vom menționa în continuare, într-o ordine aleatorie, dacă putem îndrăzni să spunem astfel, alte hotărâri care prezintă un interes special.

În cauza *Synthon* (Hotărârea din 16 octombrie 2008, C-452/06), Curtea a fost chemată să interpreteze articolul 28 din Directiva 2001/83³⁸ și a considerat că acesta se opune ca un stat membru, sesizat cu o cerere de recunoaștere reciprocă a unei autorizații de introducere pe piață a unui medicament de uz uman eliberată de un alt stat membru în cadrul procedurii simplificate prevăzute la articolul 10 alineatul (1) litera (a) punctul (iii) din directivă, să respingă această cerere pentru motivul că medicamentul în cauză nu este similar în fond cu medicamentul de referință. Astfel, existența unui risc pentru sănătatea publică reprezintă unicul motiv pe care un stat membru are dreptul să îl invoce pentru a se opune recunoașterii unei autorizații de introducere pe piață acordate de un alt stat membru. Pe de altă parte, statul membru care dorește să se prevaleze de un astfel de motiv este obligat să se conformeze unei proceduri de informare, de ajungere la un acord și de arbitraj prevăzute în acest sens.

Curtea a adăugat că, în ipoteza în care statul membru nu se confruntă cu alegeri normative și dispune de o marjă de apreciere restrânsă în mod considerabil sau chiar inexistentă, simpla nerespectare a dreptului comunitar poate fi suficientă pentru a se stabili existența unei încălcări suficient de grave a dreptului comunitar. În consecință, articolul 28 din directiva menționată nu conferă statului membru sesizat cu o cerere de recunoaștere reciprocă decât o marjă de apreciere foarte restrânsă în ceea ce privește motivele pentru care acest stat are dreptul de a se abține de la recunoașterea autorizației de introducere pe piață respective, abținerea din partea unui stat membru de a recunoaște această autorizație pentru motivul că medicamentul respectiv fie nu este similar în fond cu medicamentul de referință, fie aparține unei categorii de medicamente pentru care practica generală a statului membru vizat exclude posibilitatea de a fi considerat similar în fond cu medicamentul de referință constituie o încălcare suficient de gravă a dreptului comunitar, care poate atrage răspunderea acestui stat membru.

³⁸ Directiva 2001/83/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 noiembrie 2001 de instituire a unui cod comunitar cu privire la medicamentele de uz uman (JO L 311, p. 67, Ediție specială, 13/vol. 33, p. 3).

În cauza *Arcor* (Hotărârea din 17 iulie 2008, C-152/07-C-154/07), privind sectorul telecomunicațiilor, Curtea a statuat că articolul 12 alineatul (7) din Directiva 97/33³⁹ și articolul 4c din Directiva 90/388⁴⁰ trebuie interpretate în sensul că o autoritate națională de reglementare nu poate obliga un operator al unei rețele interconectate cu o rețea publică să plătească operatorului rețelei de abonați care domină piața o taxă de racordare care se adaugă taxei de interconectare și care este destinată să compenseze deficitul suportat de acest operator prin furnizarea buclei locale. Astfel, articolul 12 alineatul (7) din Directiva 97/33 nu permite unei autorități naționale de reglementare să autorizeze o taxă de racordare al cărei tarif nu este stabilit în funcție de costuri, în condițiile în care aceasta prezintă aceleași caracteristici cu o taxă de interconectare și este percepută în plus față de o asemenea taxă. Pe de altă parte, efectul unei asemenea taxe este numai protejarea operatorului rețelei de abonați care domină piața și conduce la o finanțare a propriului deficit de către abonații altor operatori ai rețelelor interconectate, care intervine în afara finanțării obligațiilor de serviciu universal și este contrară principiului liberei concurențe. Articolele menționate produc efect direct și pot fi invocate în mod direct în fața unei instanțe naționale de către particulari pentru a contesta o decizie a autorității naționale de reglementare.

În cauza *Tele2 Telecommunication* (Hotărârea din 21 februarie 2008, C-426/05, Rep., p. I-685), privind rețelele și serviciile de comunicații electronice vizate de Directiva 2002/21/CE⁴¹, Curtea s-a pronunțat cu privire la noțiunea de utilizator sau de întreprindere „afectată” în înțelesul articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată⁴², precum și la aceea de parte „căreia i s-a adus atingere” în înțelesul articolului 16 alineatul (3) din această directivă⁴³. Aceste noțiuni trebuie să fie interpretate în sensul că pot viza nu numai o „întreprindere care are (a avut) o putere semnificativă pe piața relevantă” și care face obiectul unei decizii luate de o autoritate națională de reglementare în cadrul unei proceduri de analiză a pieței și al cărei destinatar este, ci și utilizatorii și întreprinderile concurente ale unei astfel de întreprinderi care nu sunt ei înșiși destinatarii deciziei menționate, dar ale căror drepturi sunt afectate în mod defavorabil de aceasta. În cadrul unei asemenea proceduri, o dispoziție de drept național care nu recunoaște calitatea de parte decât „întreprinderilor care au (au avut) o putere semnificativă pe piața relevantă” pentru care sunt impuse, modificate sau retrase obligații de reglementare specifice nu este, în principiu, contrară articolului 4

³⁹ Directiva 97/33/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 30 iunie 1997 privind interconectarea în telecomunicații în vederea asigurării unui serviciu universal și a interoperabilității prin aplicarea principiilor de furnizare a unei rețele deschise (ONP) (JO L 199, p. 32), astfel cum a fost modificată prin Directiva 98/61/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 septembrie 1998 (JO L 268, p. 37).

⁴⁰ Directiva 90/388/CEE a Comisiei din 28 iunie 1990 privind concurența pe piețele de servicii de telecomunicații (JO L 192, p. 10), astfel cum a fost modificată prin Directiva 96/19/CE a Comisiei din 13 martie 1996 (JO L 74, p. 13).

⁴¹ Directiva 2002/21/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 martie 2002 privind un cadru de reglementare comun pentru rețelele și serviciile de comunicații electronice (Directivă-cadru) (JO L 108, p. 33, Ediție specială, 13/vol. 35, p. 195).

⁴² Care acordă oricărui utilizator sau oricărei întreprinderi care furnizează rețele și/sau servicii de comunicații electronice dreptul de a ataca o decizie adoptată de o autoritate națională de reglementare care îl afectează.

⁴³ Care conferă acestuia din urmă dreptul a i se acorda, cu privire la decizia de eliminare a obligațiilor, o perioadă de înștiințare adecvată.

menționat anterior. Totuși, este de competența instanței de trimitere să verifice că dreptul procesual intern garantează apărarea drepturilor pe care le au, în temeiul ordinii juridice comunitare, utilizatorii și întreprinderile concurente amintite, într-un mod care să nu fie mai puțin favorabil decât cel aplicabil apărării drepturilor interne comparabile și care să nu aducă atingere eficacității protecției juridice a persoanelor interesate, care este garantată la articolul 4 din directiva-cadru.

În cauza *Sabatauskas și alții* (Hotărârea din 9 octombrie 2008, C-239/07), privind piața internă de energie electrică, Curtea a statuat că articolul 20 din Directiva 2003/54⁴⁴ trebuie interpretat în sensul că definește obligațiile statelor membre numai în ceea ce privește accesul, iar nu racordarea terților la rețelele de transport și de distribuție de energie electrică, și că nu prevede că sistemul de acces la rețele pe care statele membre sunt obligate să îl pună în aplicare trebuie să permită consumatorului eligibil să aleagă în mod discreționar tipul de rețea la care dorește să se racordeze. Articolul menționat nu se opune unei reglementări naționale care prevede că echipamentele unui consumator eligibil pot fi racordate la o rețea de transport numai dacă operatorul unei rețele de distribuție refuză, în temeiul cerințelor tehnice sau de exploatare impuse, să racordeze la rețeaua sa echipamentele consumatorului eligibil situate în zona de activitate stabilită în licența sa. Cu toate acestea, revine instanței naționale să se asigure că implementarea și aplicarea acestui sistem se efectuează potrivit unor criterii obiective și nediscriminatorii între utilizatorii rețelelor.

În materia protecției datelor cu caracter personal vom menționa cauza *Huber* (Hotărârea din 16 decembrie 2008, C-524/06), referitoare la sistemul german de prelucrare a datelor cu caracter personal referitoare la cetățeni ai Uniunii care nu sunt resortisanți germani, sistem care prevedea prelucrarea și stocarea datelor referitoare la acești resortisanți străini într-un registru special care conține informații mai numeroase decât cele referitoare la resortisanții germani aflate, acestea, în registrele comunale. Întrebată cu privire la compatibilitatea unui asemenea sistem cu articolul 7 litera (e) din Directiva 95/46 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date⁴⁵, Curtea a statuat că un asemenea sistem care are drept obiectiv sprijinirea autorităților naționale însărcinate cu aplicarea dispozițiilor privind dreptul de ședere nu îndeplinește cerința necesității, prevăzută la articolul menționat, interpretat în lumina interzicerii oricărei discriminări exercitate pe motiv de cetățenie, decât în cazul în care conține numai datele necesare pentru aplicarea de către autoritățile menționate a acestor dispoziții și în cazul în care caracterul său centralizat permite o aplicare mai eficientă a acestor dispoziții în ceea ce privește dreptul de ședere al cetățenilor Uniunii care nu sunt resortisanți ai acestui stat membru, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice. În orice caz, nu pot fi considerate necesare în sensul articolului 7 litera (e) din Directiva 95/46, citată anterior, stocarea și prelucrarea datelor cu caracter personal nominale în cadrul unui registru în scopuri statistice. Pe de altă parte, Curtea a considerat că articolul 12 alineatul

⁴⁴ Directiva 2003/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă de energie electrică și de abrogare a Directivei 96/92/CE (JO L 176, p. 37, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 61).

⁴⁵ Directiva 95/46 a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO L 281, p. 31, Ediție specială, 13/vol. 17, p. 10).

(1) CE se opune instituirii de către un stat membru, în vederea combaterii criminalității, a unui asemenea sistem de prelucrare a datelor cu caracter personal care privește specific cetățenii Uniunii care nu sunt resortisanți ai acestui stat membru, situația resortisanților unui stat membru nefiind diferită de cea a cetățenilor Uniunii care nu sunt resortisanți ai acestui stat membru și care locuiesc pe teritoriul său în ceea ce privește obiectivul combaterii criminalității.

În cauza *Promusicae* (Hotărârea din 29 ianuarie 2008, C-275/06, Rep., p. I-271), Curtea a statuat că dreptul comunitar nu impune statelor obligația de a comunica date cu caracter personal în vederea asigurării protecției efective a dreptului de autor în cadrul unei proceduri civile. Astfel, în situația în care o asociație fără scop lucrativ care cuprinde producători și editori de înregistrări muzicale, precum și de înregistrări audiovizuale a introdus o cerere prin care a solicitat obligarea furnizorului de servicii de acces la internet să dezvăluie identitatea și adresa titularilor anumitor linii de abonați pentru a putea să inițieze proceduri civile pentru încălcarea drepturilor de autor, nici directivele privind societatea informațională și protecția proprietății intelectuale, în special a dreptului de autor⁴⁶, nici acelea privind protecția datelor cu caracter personal⁴⁷ nu impun statelor membre să prevadă obligația de a comunica date cu caracter personal în vederea asigurării protecției efective a dreptului de autor în cadrul unei proceduri civile. Acordul privind aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (Acordul TRIPS) nu conține dispoziții care să determine interpretarea directivelor menționate în sensul că impun statelor membre să prevadă o asemenea obligație. Totuși, Curtea a subliniat că dreptul comunitar impune statelor membre ca, la transpunerea directivelor menționate, să se asigure că se întemeiază pe o interpretare a acestora care să permită asigurarea unui just echilibru între diferitele drepturi fundamentale protejate de ordinea juridică comunitară. La punerea în aplicare a măsurilor de transpunere a acestor directive, incumbă autorităților și instanțelor din statele membre nu numai să interpreteze dreptul lor național într-un mod conform acestor directive, ci și să nu se întemeieze pe o interpretare a acestora care ar intra în conflict cu drepturile fundamentale sau cu alte principii generale ale dreptului comunitar, precum principiul proporționalității.

⁴⁶ Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (JO L 178, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 29, p. 257). Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională (JO L 167, p. 10, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 230) și Directiva 2004/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală (JO L 157, p. 45, Ediție specială, 17/vol. 2, p. 56).

⁴⁷ Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO L 281, p. 31, Ediție specială, 13/vol. 17, p. 10) și Directiva 2002/58/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 iulie 2002 privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor electronice (JO L 201, p. 37, Ediție specială, 13/vol. 36, p. 63).

Două cauze au determinat Curtea să se aplece asupra Directivei 2000/35 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale⁴⁸.

În cauza *01051 Telecom* (Hotărârea din 3 aprilie 2008, C-306/06), în cadrul unui litigiu privind plata unor dobânzi moratorii solicitate pentru o pretinsă plată tardivă a facturilor, Curtea a arătat că articolul 3 alineatul (1) litera (c) punctul (ii) din directiva menționată trebuie interpretat în sensul că impune, pentru ca o plată prin virament bancar să evite sau să pună capăt aplicării dobânzilor de întârziere, ca la scadență suma datorată să fie înregistrată în contul creditorului.

În cauza *Caffaro* (Hotărârea din 11 septembrie 2008, C-265/07), Curtea a statuat că directiva menționată trebuie interpretată în sensul că nu se opune unei dispoziții naționale în temeiul căreia un creditor, care deține un titlu executoriu privind o creanță necontestată împotriva unei autorități publice, cu titlu de contraprestație a unei tranzacții comerciale, nu poate proceda la o executare silită împotriva acestei autorități înainte de expirarea unui termen de 120 de zile de la notificarea titlului executoriu către respectiva autoritate. Astfel, această directivă, în ceea ce privește procedurile de recuperare a creanțelor necontestate, nu armonizează decât termenul de obținere a titlului executoriu respectiv, fără a reglementa procedurile de executare silită, care rămân supuse dreptului național al statelor membre.

În ceea ce privește protecția consumatorilor, se pot evidenția de asemenea două hotărâri.

În cauza *Hamilton* (Hotărârea din 10 aprilie 2008, C-412/06), Curtea a arătat că Directiva 85/577 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale⁴⁹ trebuie interpretată în sensul că legiuitorul național este abilitat să prevadă că dreptul de revocare instituit la articolul 5 alineatul (1) din această directivă, care consacră posibilitatea pentru consumator să renunțe la efectele angajamentului său prin expedierea unei notificări în termen de cel puțin șapte zile de la data la care comerciantul l-a informat cu privire la acest drept, poate fi exercitat în termen de cel mult o lună de la data executării complete de către părți a obligațiilor care decurg dintr-un contract de credit pe termen lung, atunci când consumatorul a primit o informație eronată referitoare la modalitățile de exercitare ale dreptului menționat.

În cauza *Quelle* (Hotărârea din 17 aprilie 2008, C-404/06), Curtea a fost sesizată de Bundesgerichtshof cu un litigiu între o asociație de consumatori, pe de o parte, și întreprinderea Quelle, pe de altă parte, care solicitase și obținuse de la o consumatoare plata pentru utilizarea unui aparat defect, înlocuit cu un aparat nou, potrivit legislației germane. Curtea a considerat că Directiva 1999/44 privind bunurile de consum⁵⁰ se opune unei reglementări naționale care permite vânzătorului, în cazul în care a vândut un bun de

⁴⁸ Directiva 2000/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 iunie 2000 privind combaterea întârzierii efectuării plăților în cazul tranzacțiilor comerciale (JO L 200, p. 35, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 226).

⁴⁹ Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO L 372, p. 31, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 188).

⁵⁰ Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO L 171, p. 12, Ediție specială, 15/vol. 5, p. 89).

consum neconform, să solicite de la consumator o despăgubire pentru utilizarea bunului neconform până la înlocuirea acestuia cu un nou bun. Astfel, obligația de gratuitate a repunerii bunurilor în conformitate care îi revine vânzătorului urmărește protejarea consumatorului de riscul costurilor financiare care l-ar putea descuraja să își invoce drepturile în lipsa unei astfel de protecții. Gratuitatea repunerii bunurilor în conformitate corespunde, pe de altă parte, scopului acestei directive, care este acela de a garanta un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. Vânzătorul care, contrar consumatorului care a plătit deja prețul de vânzare, nu își execută în mod corect obligația la care s-a angajat prin contractul de vânzare atunci când predă un bun neconform trebuie să își asume consecințele acestei executări necorespunzătoare. Interesele sale financiare sunt, cu toate acestea, protejate, pe de o parte, prin termenul de prescripție de doi ani și, pe de altă parte, prin posibilitatea de a refuza înlocuirea bunului în cazul în care această despăgubire se dovedește disproporționată în măsura în care impune vânzătorului costuri nerezonabile.

Mărci

În cadrul jurisprudenței în materie de mărci, două cauze, referitoare la posibilitatea care rezultă din articolul 5 alineatul (1) litera (b) și din articolul 6 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/104⁵¹ pentru titularul unei mărci de a interzice utilizarea unui semn similar cu marca sa, atrag în mod special atenția.

În cauza *O2 Holdings și O2 (UK)* (Hotărârea din 12 iunie 2008, C-533/06), O2, titulară a două mărci britanice constând în imaginea statică a unor bule, utiliza în vederea promovării serviciilor sale imaginea menționată atât static, cât și în mișcare. În cadrul unei publicități prin care erau comparate serviciile sale cu cele ale O2, Hutchison 3G a utilizat imagini ale unor bule alb-negru în mișcare. În cadrul unei acțiuni în contrafacere introduse de O2, respinsă în primă instanță de High Court, Court of Appeal a formulat în esență întrebarea dacă era posibil ca titularul unei mărci să interzică utilizarea unui semn identic sau similar cu marca sa într-o publicitate comparativă. Amintind în prealabil condițiile caracterului licit, enunțate la articolul 3a din Directiva 84/450⁵², astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/55⁵³, care permite titularului unei mărci să interzică utilizarea menționată, Curtea a declarat că articolul 5 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/104 trebuie interpretat în sensul că titularul unei mărci înregistrate nu este îndreptățit să interzică utilizarea de către un terț, într-o publicitate comparativă, a unui semn similar cu această marcă pentru produse sau servicii identice ori similare cu cele pentru care a fost înregistrată marca respectivă atunci când această utilizare nu creează un risc de confuzie în percepția publicului, și acest lucru independent de faptul că publicitatea comparativă menționată îndeplinește sau nu îndeplinește toate condițiile pentru a fi permisă.

⁵¹ Prima directivă 89/104/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO L 40, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 92).

⁵² Directiva 84/450/CEE a Consiliului din 10 septembrie 1984 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative din statele membre cu privire la publicitatea înșelătoare (JO L 250, p. 17, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 153).

⁵³ Directiva 97/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 octombrie 1997 de modificare a Directivei 84/450/CEE privind publicitatea înșelătoare cu scopul de a include publicitatea comparativă (JO L 290, p. 18, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 196).

În cauza *adidas și adidas Benelux* (Hotărârea din 10 aprilie 2008, C-102/07), adidas AG, titulara unor mărci figurative constituite din trei benzi verticale paralele, de aceeași lățime, care sunt aplicate lateral pe articolele de îmbrăcăminte pentru sport și activități recreative, benzi a căror culoare contrastează cu principala culoare, se opunea ca societățile Marca Mode, C&A, H&M și Vendex să utilizeze un semn similar constituit din două benzi. Societățile amintite invocau cerința disponibilității acestor benzi în scopul utilizării acestora fără consimțământul adidas. În cadrul trimiterii formulate de Hoge Raad der Nederlanden, Curtea a statuat că în niciun caz cerința disponibilității nu poate constitui o limitare autonomă a efectelor mărcii care să se adauge celor prevăzute în mod expres la articolul 6 alineatul (1) litera (b) din Directiva 89/104. Cu toate acestea, titularul unei mărci nu poate interzice terților utilizarea onestă a indicațiilor cu caracter descriptiv. Pentru ca un terț să poată invoca limitarea efectelor mărcii prevăzută în directiva menționată privind mărcile și să se prevaleze de cerința disponibilității trebuie ca indicația utilizată de acesta să privească una dintre caracteristicile produsului.

Politica socială

În cadrul jurisprudenței în domeniul politicii sociale, trebuie evidențiate mai multe cauze referitoare la punerea în aplicare a principiului egalității de tratament, la dispozițiile menite să asigure protecția lucrătorilor, precum și o cauză în mod special interesantă prin prisma aspectelor sale instituționale.

Curtea a aprofundat mai întâi jurisprudența sa referitoare la interpretarea Directivei 2000/78/CE⁵⁴ privind egalitatea de tratament în materie de încadrare în muncă și ocupare a forței de muncă în cadrul a două întrebări preliminare. În cauza *Coleman* (Hotărârea din 17 iulie 2008, C-303/06), Curtea a arătat că principiul egalității de tratament consacrat de această directivă nu se aplică unei anumite categorii de persoane, ci în funcție de motivele de discriminare menționate la articolul 1 din respectiva directivă, iar interzicerea discriminării directe nu este limitată, așadar, la persoanele care au ele însele un handicap. Astfel, în cazul în care un angajator tratează un angajat care nu are el însuși un handicap într-un mod mai puțin favorabil decât pe un alt angajat aflat într-o situație asemănătoare și este dovedit că tratamentul defavorabil a cărui victimă este acest angajat se întemeiază pe handicapul copilului său, căruia angajatul îi acordă cea mai mare parte a îngrijirilor de care acesta are nevoie, un astfel de tratament este contrar articolului 2 din aceeași directivă, care prevede interzicerea discriminării directe. Orice altă interpretare ar putea lipsi această directivă de o parte importantă a efectului său util și ar putea reduce protecția pe care aceasta ar trebui să o garanteze. Același raționament prevalează în materie de hărțuire, aceasta fiind considerată drept o formă de discriminare în sensul directivei menționate. Interzicerea hărțuirii nu poate fi, așadar, limitată la persoanele care au ele însele un handicap, ci se extinde la persoanele victime ale unor comportamente care constituie o hărțuire legată de handicapul copilului lor.

⁵⁴ Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 7).

În cauza *Maruko* (Hotărârea din 1 aprilie 2008, C-267/06), Curtea a statuat că o pensie de urmaș acordată în cadrul unui sistem de asigurare profesională administrat de o casă de pensii a unei categorii specifice de lucrători intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78/CE. Astfel, o asemenea prestație trebuie să fie calificată drept „remunerație” în sensul articolului 141 CE, în considerare, în special, a faptului că derivă din raportul de muncă al persoanei decedate. Pe de altă parte, articolele 1 și 2 din directiva menționată se opun unei reglementări în temeiul căreia, după decesul partenerului de viață, partenerul supraviețuitor nu dobândește o pensie de urmaș echivalentă celei acordate unui soț supraviețuitor, cu toate că, în dreptul național, uniunea consensuală ar plasa persoanele de același sex într-o situație asemănătoare cu aceea a soților în ceea ce privește pensia de urmaș menționată. Refuzul de a acorda partenerilor de viață beneficiul pensiei de urmaș constituie, potrivit Curții, o discriminare directă bazată pe orientarea sexuală. Instanței naționale îi revine sarcina de a verifica dacă un partener de viață supraviețuitor se află într-o situație asemănătoare cu aceea a unui soț beneficiar al pensiei de urmaș prevăzute de sistemul de asigurare profesională administrat de casa de pensii în cauză.

Curtea a îmbogățit, pe de altă parte, jurisprudența sa în materia protecției femeilor însărcinate și a egalității de tratament între bărbați și femei în cadrul cauzei *Mayr* (Hotărârea din 26 februarie 2008, C-506/06, Rep., p. I-1017), referitoare la o femeie care a urmat un tratament de fertilizare *in vitro*. Hotărârea precizează astfel că Directiva 92/85/CEE⁵⁵, care instituie în special o protecție a lucrătoarelor însărcinate împotriva concedierii, trebuie interpretată în sensul că nu vizează o lucrătoare care recurge la fertilizarea *in vitro* în cazul în care, la data la care se dispune concedierea sa, fecundarea ovulelor acestei lucrătoare de spermatozoizii partenerului său s-a realizat deja, astfel încât există ovule fecundate *in vitro*, dar acestea nu i-au fost încă transferate în uter. Astfel, protecția instituită prin articolul 10 din Directiva 92/85 nu se poate extinde la o astfel de lucrătoare pentru motive care țin de respectarea principiului securității juridice, având în vedere termenul de conservare potențial al ovulelor fecundate. În schimb, Curtea a arătat că dispozițiile Directivei 76/207⁵⁶ privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei se opun concedierii unei lucrătoare care se găsește într-un stadiu avansat al tratamentului de fertilizare *in vitro*, mai precis între punctia foliculară și transferul imediat al ovulelor fecundate *in vitro* în uterul său, în măsura în care se dovedește că această concediere se întemeiază în mod esențial pe faptul că respectiva persoană a efectuat un astfel de tratament. Astfel, întrucât un asemenea tratament medical nu privește în mod direct decât femeile, concedierea unei lucrătoare întemeiată în mod esențial pe faptul că efectuează această etapă importantă a unui tratament de fertilizare *in vitro* constituie o discriminare directă pe criterii de sex.

⁵⁵ Directiva 92/85/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează (JO L 348, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 3, p. 3).

⁵⁶ Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă (JO L 39, p. 40, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 164).

Cauza *Juuri* (Hotărârea din 27 noiembrie 2008, C-396/07) a permis Curții să precizeze întinderea articolelor 3 și 4 din Directiva 2001/23 privind drepturile lucrătorilor în cazul transferului de întreprinderi⁵⁷. Articolul 4 alineatul (2) din directiva menționată prevede că, în cazul în care contractul de muncă este reziliat în considerarea unei modificări substanțiale a condițiilor de muncă ca urmare a transferului de întreprindere, angajatorul este considerat răspunzător pentru rezilierea raportului de muncă. Curtea a statuat că, în absența unei neîndepliniri de către cesionar a obligațiilor care îi revin în temeiul aceleiași directive, această dispoziție nu obligă statele membre să garanteze lucrătorului un drept la o despăgubire pecuniară din partea acestui cesionar în aceleași condiții care se aplică dreptului de care se poate prevala un lucrător în cazul în care angajatorul său reziliază în mod nelegal contractul de muncă sau raportul de muncă. Cu toate acestea, instanța națională este obligată, în cadrul competențelor sale, să garanteze că, într-o astfel de ipoteză, cesionarul suportă cel puțin consecințele pe care dreptul național aplicabil le prevede în cazul rezilierii contractului de muncă sau a raportului de muncă pentru care angajatorul este considerat răspunzător, precum plata salariului și a altor avantaje care corespund perioadei de preaviz. În plus, Curtea a precizat că articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2001/23, în conformitate cu care cesionarul menține, după transfer, condițiile de muncă convenite printr-o convenție colectivă până la data rezilierii sau a expirării acestei convenții, nu obligă cesionarul să garanteze menținerea condițiilor de muncă dincolo de această dată, chiar dacă aceasta coincide cu momentul transferului întreprinderii.

În cauza *Impact* (Hotărârea din 15 aprilie 2008, C-268/06), Curtea a trebuit să se aplece asupra problemei autonomiei procedurale a statelor și a efectului direct al legislației comunitare în materia încadrării în muncă pe durată determinată în administrația publică.

Curtea a statuat că dreptul comunitar, în special principiul efectivității, impune ca o instanță specializată care, în cadrul competenței ce i-a fost acordată, chiar și cu titlu facultativ, de legislația care asigură transpunerea Directivei 1999/70 privind acordul-cadru CES, UNICE și CEEP cu privire la munca pe durată determinată, trebuie să judece o cerere întemeiată pe încălcarea acestei legislații să se declare competentă pentru a judeca și pretențiile reclamantului întemeiate direct pe însăși această directivă, aferente perioadei cuprinse între data expirării termenului de transpunere a acesteia și data intrării în vigoare a legislației menționate, dacă s-ar dovedi că obligația acestui reclamant de a sesiza în paralel o instanță ordinară cu o cerere distinctă întemeiată direct pe directiva menționată ar avea drept consecință inconveniente procedurale de natură să facă excesiv de dificilă exercitarea drepturilor care îi sunt conferite de ordinea juridică comunitară. În această privință, clauza 4 punctul 1 din acordul-cadru menționat, care interzice orice diferență de tratament nejustificată în mod obiectiv în raport cu lucrătorii cu contract pe durată determinată în ceea ce privește condițiile de încadrare în muncă, este necondiționată și suficient de precisă pentru a putea fi invocată de către un particular în fața unei instanțe naționale, spre deosebire de clauza 5 punctul 1, care atribuie în sarcina statelor membre un obiectiv general ce constă în prevenirea utilizării abuzive a contractelor pe durată determinată succesive, acordându-le în același timp libertatea de a alege mijloacele pentru îndeplinirea acestor obiective.

⁵⁷ Directiva 2001/23/CE a Consiliului din 12 martie 2001 privind apropierea legislației statelor membre referitoare la menținerea drepturilor lucrătorilor în cazul transferului de întreprinderi, unități sau părți de întreprinderi sau unități (JO L 82, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 20).

Astfel, o autoritate a unui stat membru care acționează în calitate de angajator public nu este autorizată să adopte măsuri constând în reînnoirea unor astfel de contracte pe o durată neobișnuit de lungă în cursul perioadei cuprinse între data expirării termenului de transpunere a acestei directive și data intrării în vigoare a legii care asigură această transpunere. În aceste condiții, în măsura în care dreptul național aplicabil cuprinde o normă care exclude aplicarea retroactivă a unei legi, în lipsa unei indicații contrare clare și lipsite de ambiguitate, o instanță națională, sesizată cu o cerere întemeiată pe încălcarea unei dispoziții din legea națională care transpune Directiva 1999/70, nu este obligată, în temeiul dreptului comunitar, să confere dispoziției respective un efect retroactiv la data expirării termenului de transpunere a acestei directive, cu excepția situației în care, în dreptul național vizat, există o indicație de această natură care poate conferi acestei dispoziții un astfel de efect retroactiv.

Mediu

În cauza *Commune de Mesquer* (Hotărârea din 24 iunie 2008, C-188/07), ca urmare a naufragiului, de-a lungul litoralului atlantic francez, a vasului petrolier Erika, navlosit de Total International Ltd, commune de Mesquer, întemeindu-se pe Directiva deșeurilor⁵⁸, a chemat în judecată întreprinderile din grupul Total, solicitând restituirea sumelor achitate pentru efectuarea de operațiuni de curățare și de decontaminare a teritoriului său de coastă. Sesizată de Curtea de Casație franceză cu o cerere în interpretarea directivei menționate, Curtea de Justiție a apreciat că păcura grea transportată cu ajutorul vasului nu constituie un „deșeu”, dat fiind că este valorificată sau comercializată în condiții avantajoase din punct de vedere economic și că ar putea fi folosită în mod efectiv drept combustibil, fără a necesita efectuarea oricărei operațiuni de transformare prealabilă. Cu toate acestea, astfel de hidrocarburi deversate în condițiile producerii unui naufragiu, amestecate cu apă, precum și cu sedimente, care au plutit în derivă de-a lungul țărmului, fiind în final purtate de curent pe suprafața acestuia, trebuie să fie considerate substanțe pe care deținătorul nu intenționa să le producă și de care se debarasează, fie și involuntar, cu ocazia transportului, astfel încât trebuie considerate deșeurile în sensul directivei. În plus, pentru a stabili cine trebuia să suporte costurile legate de eliminarea deșeurilor efectuate de commune de Mesquer, Curtea a apreciat, pe de o parte, că armatorul navei care asigură transportul hidrocarburilor se află în posesia acestora în momentul imediat anterior transformării lor în deșeurile, putând, așadar, să fie calificat drept „deținător” în sensul directivei, și, pe de altă parte, că vânzătorul acestor hidrocarburi, care este în același timp navlositor al navei care asigură transportul acestora, a „produs deșeurile”, dacă s-a constatat, de către instanța națională, că acest vânzător-navlositor a contribuit la riscul de producere a contaminării ocazionate de naufragiu, în special dacă acesta a omis să ia măsurile de prevenire a unui astfel de incident, precum cele privind alegerea navei. În sfârșit, Curtea a statuat că, dacă costurile legate de eliminarea deșeurilor nu sunt sau nu pot fi acoperite de Fondul internațional pentru compensarea prejudiciilor cauzate de poluarea cu hidrocarburi (FIPOL) și, în aplicarea limitărilor și/sau a exonerărilor legale de răspundere, dreptul intern al unui stat membru, inclusiv cel rezultat din convențiile internaționale, înlătură posibilitatea

⁵⁸ Directiva 75/442/CEE a Consiliului din 15 iulie 1975 privind deșeurile (JO L 194, p. 39), astfel cum a fost modificată prin Decizia Comisiei din 24 mai 1996 de adaptare a anexelor II A și II B la Directiva 75/442/CEE a Consiliului privind deșeurile (JO L 135, p. 32).

ca aceste costuri să poată fi suportate de armatorul navei și de navlositorul acesteia, în condițiile în care aceste persoane trebuie considerate a fi deținători, dreptul național în cauză trebuie să cuprindă dispoziții prin care să consacre posibilitatea ca respectivele costuri să fie suportate de „producătorul produsului din care provin deșeurile” răspândite în aceste condiții. Totuși, potrivit principiului „poluatorul plătește”, un astfel de producător nu va putea fi obligat să suporte costurile respective decât atunci când, prin activitatea sa, a contribuit la riscul de producere a contaminării generat de naufragiul navei.

În două cauze privind interpretarea Directivei 85/337⁵⁹, astfel cum a fost modificată prin Directiva 97/11⁶⁰, a fost precizat domeniul de aplicare al acesteia.

Astfel, în timp ce în cauza *Ecologistas en Acción-CODA* (Hotărârea din 25 iulie 2008, C-142/07), asociația *Ecologistas en Acción-CODA* contesta evaluarea efectuată de Consiliul municipal din Madrid a efectelor asupra mediului a unor proiecte de transformare și de ameliorare a șoselei urbane speciale de centură a Madridului cu încălcarea dispozițiilor Directivei 85/337 modificată, în cauza *Abraham și alții* (Hotărârea din 28 februarie 2008, C-2/07), în cadrul unei acțiuni în răspundere, locuitorii din proximitatea aeroportului Liège-Bierset se plâneau în fața Cour de cassation (Curtea de Casație) din Belgia de poluarea fonică ce rezultă din restructurarea acestui fost aeroport militar. În cele două cauze se pune problema dacă noțiunea de proiecte vizată de directiva menționată se putea extinde la proiectele de modificare, de transformare, de ameliorare și de extindere a infrastructurilor în cauză. În cauza *Ecologistas en Acción-CODA*, citată anterior, Curtea a declarat că directiva modificată trebuie interpretată în sensul că prevede evaluarea efectelor asupra mediului ale proiectelor de transformare și de ameliorare a șoselelor urbane fie când este vorba despre proiecte vizate în anexa I punctul 7 litera (b) sau (c) la această directivă, respectiv, printre altele, de „construire de autostrăzi și șosele”, fie când este vorba despre proiecte vizate în anexa II punctul 10 litera (e) sau punctul 13 prima liniuță la directiva menționată, care ar putea avea efecte importante asupra mediului în temeiul naturii, al dimensiunii sau al localizării lor și, dacă este cazul, ținându-se cont de interacțiunea acestora cu alte proiecte. Curtea a precizat, pe de o parte, că un proiect privind transformarea unei șosele, care, prin amploarea și prin modalitățile sale, ar fi echivalent cu o construcție, poate fi considerat că are ca obiect o construcție în sensul anexei menționate și, pe de altă parte, că ar fi contrară obiectului însuși al directivei modificate excluderea din domeniul său de aplicare a oricărui proiect privind o șosea urbană pentru singurul motiv că această directivă nu menționează expres, între proiectele enumerate în anexele sale I și II, proiectele privind acest tip de șosea. În cauza *Abraham și alții*, citată anterior, Curtea a declarat că dispozițiile punctului 12 din anexa II coroborate cu prevederile punctului 7 din anexa I la Directiva 85/337, în redactarea inițială a acestora, au în vedere deopotrivă lucrările de modificare a infrastructurii unui aeroport existent, fără prelungirea pistei, din moment ce pot fi privite, *inter alia*, prin natura, importanța și caracteristicile acestora, ca o modificare a aeroportului însuși. Curtea a precizat că ar fi contrară obiectului însuși al acestei directive excluderea din domeniul de aplicare al anexei II la aceasta a lucrărilor de ameliorare sau de extindere

⁵⁹ Directiva 85/337/CEE a Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 175, p. 40, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 174).

⁶⁰ Directiva 97/11/CE a Consiliului din 3 martie 1997 de modificare a Directivei 85/337/CEE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului (JO L 73, p. 5, Ediție specială, 15/vol. 3, p. 254).

a infrastructurii unui aeroport deja construit, pe motiv că anexa I la Directiva 85/337 are în vedere „construirea de aeroporturi”, și nu „aeroporturile” ca atare.

În cauza *Janecek* (Hotărârea din 25 iulie 2008, C-237/07), Curtea a declarat că articolul 7 alineatul (3) din Directiva 96/62⁶¹ privind evaluarea și gestionarea calității aerului înconjurător, astfel cum a fost modificată prin Regulamentul nr. 1882/2003⁶², trebuie interpretat în sensul că, în cazul unui risc de depășire a valorilor limită sau a pragurilor de alertă, particularii vizați în mod direct trebuie să poată obține din partea autorităților naționale competente elaborarea unui plan de acțiune, chiar dacă, în temeiul dreptului național, aceștia ar dispune de alte mijloace de acțiune pentru a obține din partea autorităților menționate luarea unor măsuri de combatere a poluării atmosferice. Statele membre au numai obligația – supusă controlului instanței naționale – de a lua măsurile care pot să reducă la minim riscul de depășire a valorilor limită sau a pragurilor de alertă și care pot să asigure revenirea progresivă la un nivel situat sub aceste valori sau sub aceste praguri, ținând seama de împrejurările de fapt și de totalitatea intereselor existente.

Cooperare judiciară în materie civilă

Printre cauzele aflate pe rolul Curții în domeniul cooperării judiciare în materie civilă vom reține cauza *Rinau* (Hotărârea din 11 iulie 2008, C-195/08 PPU), prima hotărâre pronunțată de Curte în procedura preliminară de urgență în vigoare de la 1 martie 2008. Sesizată cu o cerere de nerecunoaștere în Lituania a unei hotărâri pronunțate de o instanță germană care încredința un minor tatălui, cu reședința în Germania, și o obliga pe mamă, cu reședința în Lituania, să înapoieze copilul tatălui, Curtea Supremă a Lituaniei s-a întrebat în ce măsură forța executorie a hotărârii de înapoiere pronunțată de instanțele germane, conferită grație certificatului eliberat în aplicarea Regulamentului nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești⁶³, putea fi contestată, pentru motivul că instanțele lituaniene dispuseseră în final înapoierea copilului în Germania. Curtea a statuat că, după pronunțarea hotărârii de neînapoiere și după aducerea acesteia la cunoștința instanței de origine, în vederea eliberării certificatului prevăzut la articolul 42 din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003, este lipsit de importanță faptul că hotărârea amintită a fost suspendată, reformată, anulată sau, în orice caz, nu a dobândit autoritate de lucru judecat ori a fost înlocuită cu o hotărâre de înapoiere, în măsura în care înapoierea copilului nu a avut loc în realitate. Deoarece nu s-a exprimat nicio îndoială cu privire la autenticitatea certificatului, iar acesta a fost emis în conformitate cu formularul al cărui model este prezentat în anexa IV la regulament,

⁶¹ Directiva 96/62/CE a Consiliului din 27 septembrie 1996 privind evaluarea și gestionarea calității aerului înconjurător (JO L 296, p. 55, Ediție specială, 15/vol. 3, p. 198).

⁶² Regulamentul (CE) nr. 1882/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 septembrie 2003, de adaptare la Decizia 1999/468/CE a Consiliului a dispozițiilor privind comitetele care asistă Comisia în exercitarea competențelor de executare prevăzute de actele care fac obiectul procedurii menționate la articolul 251 din Tratatul CE (JO L 284, p. 1, Ediție specială, 01/vol. 4, p. 213).

⁶³ Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul nr. 2116/2004 al Consiliului din 2 decembrie 2004 (JO L 367, p. 1).

este interzisă introducerea unei opoziții la recunoașterea hotărârii de înapoiere, sarcina ce revine instanței sesizate fiind doar de a constata forța executorie a hotărârii certificate și de a admite înapoierea imediată a copilului. Potrivit Curții, în caz contrar, ar exista riscul ca Regulamentul nr. 2201/2003 să fie privat de efectul său util, deoarece obiectivul înapoierii imediate a copilului ar rămâne condiționat de epuizarea căilor procedurale admise de dreptul intern al statului membru în care este reținut ilicit copilul.

Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală și combaterea terorismului

În cauza *Kozłowski* (Hotărârea din 17 iulie 2008, C-66/08), privind executarea unui mandat european de arestare, Curtea a interpretat articolul 4 punctul 6 din Decizia-cadru 2002/584⁶⁴, care permite autorității judiciare de executare să refuze executarea unui astfel de mandat atunci când persoana căutată „rămâne în statul membru de executare, este resortisant sau rezident al acestuia”, iar acest stat se angajează să execute această pedeapsă în conformitate cu dreptul său intern. Curtea a statuat că o persoană căutată „este rezident” în statul membru de executare atunci când și-a stabilit reședința reală în acest stat. Ea „rămâne” în acest stat atunci când, ca urmare a unei șederi stabile de o anumită durată în acest stat membru, a stabilit cu acesta din urmă legături similare cu cele care rezultă din reședință, fiind de competența autorității judiciare de executare să determine existența acestor legături prin efectuarea unei aprecieri globale a mai multor elemente obiective care caracterizează situația acestei persoane, printre care se numără în special durata, natura și condițiile șederii persoanei căutate, precum și legăturile familiale și economice. Întrucât decizia-cadru are ca obiect instituirea unui sistem de predare între autoritățile judiciare a persoanelor condamnate sau bănuite, în scopul executării sentințelor de condamnare sau a urmăririlor, bazat pe principiul recunoașterii reciproce, predare căreia autoritatea judiciară de executare nu i se poate opune decât în temeiul unuia dintre motivele de refuz prevăzute în decizia-cadru, termenii „rămâne” și „este rezident”, care determină domeniul de aplicare al acesteia, trebuie să facă obiectul unei definiții uniforme în măsura în care privesc noțiuni autonome din dreptul Uniunii. Prin urmare, în dreptul național care transpune decizia-cadru, statele membre nu au dreptul să dea acestor termeni un înțeles mai larg decât cel care decurge dintr-o astfel de interpretare uniformă.

⁶⁴ Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3).

Politica externă și de securitate comună

În cauza *Comisia/Consiliul* (Hotărârea din 20 mai 2008, C-91/05), Curtea a anulat Decizia 2004/833⁶⁵ de punere în aplicare a Acțiunii comune 2002/589⁶⁶ în vederea contribuției Uniunii Europene la ECOWAS în cadrul Moratoriului privind armele ușoare și de calibru mic. Această decizie a Consiliului fusese adoptată pe baza Tratatului UE, în cadrul politicii externe și de securitate comună (PESC), mai curând decât pe baza Tratatului CE, în cadrul politicii de cooperare pentru dezvoltare. Potrivit Curții, deși este necesar să nu se limiteze obiectivele acesteia din urmă la măsurile prin care se urmărește direct combaterea sărăciei, măsurile care sunt cuprinse în cadrul acestei politici trebuie totuși să contribuie la îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare economică și socială a acestei politici. Anumite măsuri care vizează prevenirea fragilității țărilor în curs de dezvoltare, inclusiv cele care au fost adoptate în cadrul moratoriului menționat, pot contribui la urmărirea obiectivelor menționate. Pentru ca o măsură concretă prin care se urmărește combaterea proliferării armelor ușoare și a armelor de calibru mic să poată fi adoptată de Comunitate în cadrul politicii sale de cooperare pentru dezvoltare, este necesar ca, atât prin finalitatea, cât și prin conținutul său, această măsură să se înscrie în sfera de aplicare a competențelor pe care Tratatul CE i le atribuie în acest domeniu. Curtea amintește jurisprudența potrivit căreia o măsură care urmărește în paralel mai multe obiective sau care are mai multe componente, fără ca vreuna să fie accesorie în raport cu o alta, atunci când sunt aplicabile mai multe temeuri juridice din Tratatul CE, în mod excepțional, trebuie să fie adoptată pe baza diferitelor temeuri juridice corespunzătoare. Cu toate acestea, în temeiul articolului 47 UE, Curtea a statuat că o astfel de soluție este exclusă în privința unei măsuri care, precum Decizia 2004/833, urmărește mai multe obiective sau care are mai multe componente ce intră sub incidența politicii de cooperare pentru dezvoltare, respectiv a PESC, fără ca unul dintre acestea să fie accesoriu în raport cu celelalte. Astfel, întrucât articolul 47 din Tratatul UE interzice adoptarea de către Uniune, pe baza Tratatului UE, a unei măsuri care ar putea fi în mod valabil adoptată în temeiul Tratatului CE, Uniunea nu poate recurge la o bază juridică din domeniul PESC pentru a adopta dispoziții care se încadrează deopotrivă printre competențele atribuite prin Tratatul CE Comunității. Curtea a concluzionat că, deoarece Decizia 2004/833 aparține în egală măsură domeniului politicii de cooperare pentru dezvoltare, prin adoptarea acesteia în temeiul PESC, Consiliul nu a respectat articolul 47 UE.

⁶⁵ Decizia 2004/833/PESC a Consiliului din 2 decembrie 2004 de punere în aplicare a Acțiunii comune 2002/589/PESC în vederea contribuției Uniunii Europene la ECOWAS în cadrul Moratoriului privind armele ușoare și de calibru mic (JO L 359, p. 65).

⁶⁶ Acțiunea comună 2002/589/PESC a Consiliului din 12 iulie 2002 privind contribuția Uniunii Europene la combaterea acumulării și proliferării cu caracter destabilizator a armelor ușoare și a armelor de calibru mic (JO L 191, p. 1, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 206).